

Acésta fôia ese cate 3 côle pe luna si costa 2 fiorini v. a. pentru membrii asociatiunei, éra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 1 galbenu cu porto postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se face numai pe cate 1 anu intregu. Se abonédia la Comitétulu asociatiunei in Sibiu, séu prin posta séu prin domnii colectorii.

Nr. 23.

Brasiovu 1. Decembre 1872.

Anulu V.

S u m a r i u : Limbi universali. Limbi destinate la mórte. Limb'a romanésca. — Instructiunea. — Colectiune de diplome istorice transilvane. (Continuare.) -- Tabaculu si efectele lui. — Raportulu comisiunei de 5 esmisa pentru revisiunea ratiociniiloru.

Limbi universali. Limbi destinate la mórte. Limb'a romanésca.

Geografii, etnografii si filologii numera si clasifica limbile si dialectele vorbite pe tóta faci'a pamentului dupa sute si mii, fàra inse cá pana astadi se cunósca essactu numerulu loru totale, si fàra cá se fia invoiti intre se-nesi asupra numerului limbiloru mame, filie, dialecte, gerguri, provincialismi, pentrucà ei le classifica in diverse moduri.

Intr'aceea venu filosofii carii calca pe urm'a lui Leibnitz si isi sfarma meru mentea cu inventarea unei limbe universale, pe care se o adópte omenimea intréga intregusióra, incependu dela Italiani si Franci pàna colo departe in nordu la Eschimos, pàna la Maori d'in Australi'a si la Negrii celi mai deformi d'in Afric'a centrale.

In acelasi tempu filologii moderni facu barbaresce la studiu comparativu intre unu mare numeru de limbi, incependu éراسi d'in Europ'a si strabatendu pàna in fundulu Asiei pe sub muntele Himalaya si pe riarile Indus si Ganges inainte. Scopulu filologiloru se pare a fi destulu de frumosu, pecatu numai cà eli se perdu desu in labirintulu preparatu de eli insii, in càtu nu mai potu esf d'in elu in tóta viéti'a loru, éra folosulu practiculu pentru cultur'a vreunei limbi in specie si pentru cultur'a omenésca in genere care ar fi se resulte dupa atàta bataia de capu si sudóre, se arata prea anevolia.*)

Pre candu filosofii si filologii se sbuciuma si isi incórda poterile spiritului pentru cá se ajunga la scopu, ii intempina cosmopolitii socialisti si materialisti d'in dilele nóstre si le dicu, mai alesu filologiloru: Mei ómeni, nu fiti nebuni, nu ve sacrificati viéti'a pentru unu studiu carele nu dà ómeniloru pane de locu. Incetati de a mai cultiva câte si mai câte limbi si dialecte sarace, rancede, barbare. Multimea limbiloru, adaoga cosmopolitii si socialistii, este unu adeveratu blastemu pentru omenime, una d'in causele principali ale nefericirii ómeniloru. Diversitatea limbiloru stà in cale, pentru cá se nu se

póta intielege omu cu omu; d'in caus'a multoru limbi suferé comerciulu, se impedece propagarea culturei, a scientieloru si arteloru, se nascu versari de sange si alte rele mai multe.

Observati bene, cà intre cosmopolitii socialisti celi mai multi sunt nisce ómeni cu capete pline de theorii vescede, carii dascalescu pe lume, pe omenime, fàra cá se o cunósca mai multu, decàtu se póte aceea cunósce d'in unele cercuri fórte anguste ale unoru societati ce vorbescu una, séu celu multu duoe limbi.

Inse pe urm'a cosmopolitiloru venu pangermanistii, si uneori sub masca de cosmopoliti, alte-ori fàra picu de masca si reserva, spunu curatu, cà d'in tóte limbile pamentului celu multu patru merita a fi invetiate si cultivate de càtra omenime, éra aceea limbi aru fi dupa opiniunea loru, limb'a angla, limb'a germana, limb'a spanióla si limb'a francésca. Unii mai facu gratia inca si limbei rusesci, de si cu multu resimtiu si aversiune.

Cosmopolitii mascati si nemascati aducu in favórea celoru patru limbi unele temeliuri.

Limb'a anglo-sacsóna, acelu amestecu, acelu amalgamu infricosiatu de limbi diverse câte fusesera vorbite in Britani'a, mai a sugrumatu dialectele d'in Scoti'a, Irlandi'a, Valesu, si s'a substituitu pe se-ne loru, dupa aceea s'a intensu preste tóta Americ'a septemtrionale care este de duoe-ori mai mare decàtu Europ'a, de ací incolo a trecutu in Australi'a, Nova-Seelandi'a, Vandiemensland, in mai multe grupe de insule, apoi in Afric'a pe la Promontoriulu bunei sperantie, in fine in Indi'a orientale si pàna pe tiermii Chinei. Preste acésta, limb'a angla séu englesa are literatura minunata si in multe respecte classica. Preste totu, acea limba este vorbita pàna acuma de vreo nouedieci (90) de milióne de ómeni. Asia tienu cosmopolitii; noi inse sustienemu cà acestu numeru este essageratu, pentrucà neci pe de parte nu vorbescu si nu scriu limb'a englesa toti ómenii càti sunt supusi domniei britanice séu nordamericane.

Dupa limb'a angla cosmopolitii si pangermanistii punu pe cea germana, apoi se intielege de sene cà acésta limba fórte grea de invetiatu si mai grea de pronunsiatu, pangermanistii o incarca cu laudele cele

*) Studiulu comparativu s'a inceputu si la noi inca d'in dilele triumviriloru Micu, Sincai, Maioru, pe care l'au continuatu alii. Ioanu Maiorescu (in Foi'a pentru mente etc. d'in 1848 et 1849), a iuatu si sanscrit'a in de aprópe consideratiune.

mai mari; ei afla că déca limba angla este limb'a lunei practice, apoi cea germana este limb'a eruditiloru si a toturor filosofilor; dupa acésta eli punu numerulu ómeniloru carii vorbescu limb'a germana la sieptedeci si cinci (75) de milióne, adeca in Germania propria, in Austria, Elvetia, una parte a Rusiei, in America septentrionale, inca si in Mexico, in Australia, si cine mai scie in ce parte de lume, pe unde transmigra saracimea, proletariatul si multimea venturitoriloru de tieri, carii essu d'in Germania, pentruca in adeveru, rara parte de lume, in care se nu affi nemti mai multi séu mai pucini.

La loculu alu treilea dupa susu numitele duoe limbi cosmopolitii si pangermanistii nu punu limb'a francésca, ci pe cea spaniola séu ispanica, care afara de Spania mai domina in insulele Filippine, in Cuba, in Mexico si in tóte republicele d'in America midiulocia si meridionale, Peru, Buenos-Aires etc. Tóte acelea tieri si staturi in care domina limb'a ispanica, pe langa ce au intendere indoitu mai mare decâtu Europa intréga, sunt si fórte fertili (roditorie) si incarcate de avutii mineralice. D'iu acestea urmédia ca limb'a spaniola ar avea unu venitoriu mare, éra pâna acumu ea este limba vorbita camu de cincideci si cinci (55) millióne de suflete.

Dupa limb'a ispanica se pune la loculu alu patruea limb'a francésca, care dupa pangermanisti numai in Europa isi mai are insemnatatea sa practica. Caus'a este, ca francii nu simtu necessitatea de a emigra ca anglii si ca germanii, preste acésta se si nascu franci relative multu mai pucini decâtu de ess. nemti si anglii*). Asia dara limb'a francésca in alte parti de lume nu o vorbescu masse mai mari de poporu, afara numai de Canada si de fainós'a Caienna, unde domina cele mai afurite friguri galbine. Limb'a francésca este vorbita circa de patrudeci si cinci (45) milióne de ómeni. Pangermanistoru le place a degrada fórte multu limb'a francésca dicúndu, ca literatur'a ei nu s'ar potea măsura cu cea germana (?), si ca ea a castigatu atata védia si auctoritate de care se mai bucura in Europa, numai prin impregiurarea, ca curtile cele corrupte adoptandu câte si mai câte blastematii dela curtea Franciei, cu acelea adoptara si limb'a francésca si o facura de moda. Acestu adeveru stá, intr'aceea pangermanistii uita alte adeveruri si mai mari: Nenumeratele si nepretiutele tesauere ale literaturii francesci multu mai inainte de strabaterea corruptiunii pe la curtile domnitoriloru si ale aristocratiloru, cumu si de alta parte saracia cea mare a literaturii germane

*) Chiaru si scriptori nationali francesci spunu ca ómenii d'in poporulu tieranu in unele provincii ale Franciei se ferescu a produce copii mai multi, pentru ca se nu li se impartia mosióra in mai multe bucati; adeca totu blastematia inradecinata ca la sasi d'in Transilvania, de a face numai câte duoi prunci, „Zweikindersystem.“

pâna inainte circa cu 120 de ani; ei uita ca pâna inainte cu 60—70 de ani chiaru si burgesiiei nemtiesci ii mai placea se parliuésca francesce, decâtu se vorbésca nemtiesce, buna-óra cumu facea si moldavoromanii pâna pe la 1821—31, ca le mai placea se „paradosésca“ grecesce, mai apoi francesce, precumu mai „beseduescu“ multi romani d'in Ungaria magiariesce, éra romanesce iti vorbescu atatu de latu, grosu si neregulatu, in catu iti vene se'ti astupi urechile si se fugi catu colo. Insusi Carolu Rotteck renumitul professoriu si historicu germanu disesé curatu in histori'a sa universale, ca déca limb'a rusésca este limba ca facuta pentru sclavi (Mancipium, Servus), apoi cea germana este limb'a servitoriloru (Famuli). Dara pangermanistii mai uita inca si unu lucru de tóte dilele, ca ei pâna in dió'a de astadi nu sunt in stare se scria in limb'a loru neci diece linii, fara ca se nu amestece macaru câte 5—6 cuvente francesci, latinesci, elinesci.*)

Cosmopolitii spera ca cele patru limbi, engles'a, german'a, ispanic'a, francesc'a, au se inghitia successive si se estermine pe tóte celelalte limbi ale pamentului, adeca camu conformu teoriiloru lui Darwin; éra pangermanistii sunt siguri ca chiaru si limb'a francésca are se dispara de pre faci'a pamentului. Unii ca si altii afla ca limb'a englesa are gramatica simpla si fórte regulata, ca inse orthographia ei este cea mai hebeuca (hebes, stupida) d'in lume, care strica fórte multu limbei; deci anglii se'si simplifice acea orthographia desiuchiata, si atunci limb'a loru póte se ajunga de limba universale. Asia tienu cosmopolitii.

Limb'a germana are gramatica fórte neregulata, complicata, adesea oppusa de-a dreptulu ratiunii sanetóse, éra orthographia ei inca astepta mai multe reforme. Asia tienu despre limb'a germana nu numai cosmopolitii, ci si pangermanistii. Dara inca déca vei mai lua in cumpana si greutatea pronuntiatiunii acelei limbe incarcate de consonante clai preste capitia, aprópe ca si in limbale slavice**); dara lungimea nemesurata a cuventelor, dara literele cele gotice anghiulate si coltiurate,

*) Se ia ori-cine amána ori-ce actu oficiale publicu, ori-ce carte científica séu de arte, cumu si ori ce articlu de fondu séu corespondentia de ale celoru mai bune diarie nemtiesci, pentruca se vedea si asia dicúndu se pipaia nenumeratele plagiate pe care le facu germanii d'in alte limbi. Déca limb'a germana este tocmá asia de bogata, precumu o tienu germanii, cumu se póte, ca ei cu neci unu pretiu nu'si potu curatí limb'a loru de atatea mii si mii de cuvente latine, eline, francesci etc., incependu dela Kaiser, Minister, General, Armeé, Corps, Division, Brigade, Regiment, Batallion, Compagnie, Cadet, Civilisation, Nation, Reform, Politik, Centralisation, Princip, Tractat, Theorie, Praxis, Elaborat, Deputation, Majorität, Minorität, Punct, Linie, Körperschaft, Dictator, Departement, Garantie etc. etc. pâna diosu la nomenclaturele care se audu in gur'a profesionistoru si a comerciantiloru nemtiesci, éra si cu miile. Asia apoi nemtii potu se strige in gur'a mare, ca limb'a loru este cea mai bogata d'in lume.

***) Schlecht, Schlange, schräg, schröpfen, schrumpfen. Strumpf, stracks, Stroh, Strunk, Brüstchen, Bruststreifen etc. etc.

riunatorie de ochii ómeniloru; dara periódele cele lungi càtu una di de véra, si sierpuitórie cá intr'unu labirintu egiptenu; preste totu, geniulu si tóta structur'a ei differentória si fórté straina de a limbiloru neolatine.

Limb'a ispanica este cea mai latita, mai sonóra si mai energiósá d'in tóte limbele romanice, care adeca impreuna la unu locu sunetele gutturali energióse ale gotiloru si ale arabiloru cu frumseti'a si puritatea vocaleloru limbei latine si a celoru neolatine séu romanice, éra gramatic'a ei este bunisióra, si orthographi'a cea mai rationata d'in tóte, precumu credu cosmopolitii.

D'in contra, in limb'a francésca atátu gramatic'a, càtu si orthographi'a sunt fórté neregulate.

D'in tóte acestea vedemu cà cosmopolitii punu temeliu mai virtosu numai pe trei limbi, éra pe a patr'a si pe a cincea le considera óresicumu numai cá provisorie. Neci chiaru limb'a italiana vorbita preste totu in Itali'a si in alte parti cá de duoedeci si optu (28) milióne de ómeni, si limb'a portugalla vorbita circa de optu milióne, nu le considera in categori'a limbiloru care se merite viétia mai lunga, éra de altele neci cà voliescu se mai audia ceva.

Cu planuri de ale cosmopolitiloru, fia acelea rationabili, fia chimerice, au tempu de a se ocupa generatiunilé venitórie; noi ne marginimu numai la ale pangermanistiloru, carii tragu si limb'a nóstra si tóta essistenti'a nóstra nationale in cerculu activitatei loru.

Planulu celu mai de aprópe alu pangermanistiloru este, a lucra d'in tóte poterile, d'in totu eugetulu si d'in totu sufletulu loru, cá mai înainte de tóte se dea d'in cale si se estermine limb'a slavo-cecha vorbita de cechi, de moravi si de slavaci, si de una-data cu aceea se omóre si pe limb'a magiara. Toti germanii filologi si nefilologi, càti se ocupara si càti se mai ocupa cu acestea duoe limbi, adeca cu slavo-cecha si cu magiar'a, sustienu taré si virtosu, cà acestea cá nesce limbi asiaticice cu totulu straine in Europ'a, preste acésta d'in natur'a loru barbare, fórté grele de invetiatu sigretióse, nu aru merita neci-decumu cá se mai fia suferite in Europ'a, si cà prin urmare toti càti cultiva acelea duoe limbi si cu atátu mai virtosu aceia carii au in pertinenti'a de a impune invetiarea loru la alte popóra cu forti'a, comitu crima in contra civilisatiunei, pentrucà ei facu cá tenerimea se'si pérda tempulu cu invetiarea unoru limbi, care asia ori asia, totu sunt destinate cá se móra si se dispara càtu mai curendu d'in Europ'a. Cechii se afla in sinulu Germaniei, in midiuloculu Oceanului germanu: ce mai voliescu ei cu limb'a loru cea insuffatória de urgía, dicu pangermanistii. Magiarii si de altumentrea isi au tóta cultur'a loru dela germani, in capital'a loru Bud'a-Pesta se vorbesce intretiu mai multu nemtiesce (si slavonesce) decátu magiariesce, multime de cetati, orasie, inca si sate d'in Ungari'a sunt germane séu germanisate; jidovii celi numerosi propaga ne-

incetatu germanismulu; diarjele germane d'in Ungari'a au lectori neasemenatu mai multi decátu cele magiare; literatur'a germana nu mai lasa cá se crésca si se se consolide una literatura magiara sanetósá; pàna ce ese unu opu, una carte magiara, au esitu diece germane; neci unu magiaru nu are ce cauta afara d'in Ungari'a, déca nu va cunósce bene limb'a germana, cà-ci cu cea magiara este peritoriu de fóme si de sete, nimeni nu'lu intielege nicairi pe lume. Deci inchiaie pangermanistii, invetiatii magiariloru si preste totu poporulu magiaru se nu mai àmble perdiendu'si tempulu cu invetiarea limbei proprie, care este numai una seçatura; se'si mai astempere fanatismulu care'i póte duce la perire, se introduca càtu mai curendu limb'a germana in tóte scólele si in tóte afacerile publice, se incépa a se amalgama inca de acuma cu natiunea germana, pentrucà ori-ce voru face magiarii, de acésta sórte totu n'au se scape. Magiarii prin órb'a loru alipire de limb'a loru cea straina in Europ'a si aprópe inapplicabile intru conducerea afaceriloru publice, nu numai intardie progressele culturai preste totu, dara ei dau si libertatoru omenesci lovitore fórté grele si brutali, cà-ci adeca pentru cá se'si inpinga înainte limb'a loru, se tiena cumu amu dice, sufletulu in trensa, se o mai inpuna si altora, eli ataca libertatea bene intielésa a totoruru popóraloru conlocuitórie, d'in care cauza magiarii voru mai patí fórté reu. Asia dará limb'a magiara se nu mai fia, dicu pangermanistii*).

Este adevéru nedisputabile, cà positiunea limbei magiare e càtu se póte mai critica; este inse totu asia de tristu, cà multime nenumerata de magiari orbiti cu totulu de trufi'a innascuta loru, inca neci pàna in dio'a de astadi nu vedu adevérulel acesta. Intr'aceea magiarii se simtu in tempulu de facia tari si mari, védia ei cumu isi voru alege cu pangermanismulu; noi dacoromanii se ne vedemu de capulu nostru, pentrucà, vorb'a romanésca: Mila'mi e de tóta lumea, éra de me-ne mi se rupe ànim'a.

(Va urma.)

Instructiunea.

Instructiunea buna este acea pèrghia, care redica popórele la stare materiale si spirituale fericita, li-face placuta viéti'a si societatea omenésca, si li-areta mii de mediulóce, spre a ajunge la scopulu pentru care sunt create.

*) Vedi intre alti dr. Aug. Th. Stamm: „Die Erlösung der darbenden Menschheit,“ Zürich 1871 la pag. 258—271. — Arkolay (pseudonimu, mai bene v. colonellu Bartels de Bartfeld): Das Germanenthum und Oesterreich. Oesterreich und Ungarn. Eine Fackel für den Völkerstreit. Zweite Ausgabe. Darmstadt und Leipzig, 1872. Auctorulu acestei carti cunósce prea bene Ungari'a si Transilvani'a, este omu dotatu cu multe cunoscientie frumóse, inse pangermanistu fanaticu, éra limbagiulu lui este celu mai brutale d'in câte s'au veduutu in tempulu nostru, adessea si obscenu, limba de casarme.

Instructiunea adeverata, basata pre principiile morali, cari le propaga religionea crestina, este unu riu recoritoriu; cà-ci precumu rîulu vivifica tôte plantele de pre tiermurii sei, si li-ajuta desvoltarea organismului intr'unu modu mai perfectu, decâtu cumu se intempla acésta la plantele lipsite de acestu favoru: asia instructiunea cea adeverata, de-órace ea corespunde toturoru indigentiilor omenesci, petrunde in tôte facultatile omului, i-preface viéti'a in celu mai scumpu tesauru de pre pamentu, produce concordia intre facultatîle spiritali si corporali, cari lucra dupa aceea in comunu pentru perfectiunarea atátu a corpului, câtu si a spiritului, si prin lucrarea acésta continua, care este: adeverat'a chiamare a omului pre pamentu, midiulocescu, cá viéti'a omului se appara una primavéra durabile si neintrerupta, vediendu, cà lucrulu seu se semena neinctatu in societatea omenésca si infloresce in diferite ramuri ale desvoltarei genului omenescu. Numai de aici se póte esplicá, cà tôte popórele alerga dupa instructiune, precumu alerga cerbulu setosu la isvoru, asia câtu se póte dice, cà instructiunea renasce popórele si li dà una viéti'a noua, mai ilare, mai perfecta si mai conforma cu destinatiunea omului.

Semnificatiunea primitiva a cuventului Instructiune nu este invetiare, desceptare si alte de aceste; ci edificare, redicare, asiediare in ordine. Si cu dreptu cuventu se póte dice, cà instructiunea cea adeverata edifica pe popóre, le redica la stare materiale si spirituale libera si independente; si le asiedia intr'o ordine sociale, in care neci unulu nu este impedecatu in exercitiulu drepturiloru sale de omu si cetatianu liberu alu patriei.

Multi s'au nisuitu a dá definitiune cuvenita instructiunei, unora li-a succesu, dar numai in parte; si numai dupa-ce cestiunea instructiunei fû desbatuta prin scrieri periodice, opuri classice, ma chiaru si prin parlamente, numai dupa aceste se póte dá instructiunei definitiune adecuata, éra aceea este: Desvoltarea mintei d'inpreuna cu facultatile ei, si formarea animei in consonantia cu aplecarile ei, conformu chiamarei si scopului pentru cari sunt create, séu mai pre scurtu, este: artea de a face omu d'in omu.

Artea acésta are doue ramuri: un'a este educarea, alt'a este invetiarea (to docere); ambele ramure si-au campulu pre care si-desvólta activitatea loru. Educarea are de obiectu formarea animei in consunantia cu aplicarile ei; éra invetiarea se referesce la desvoltarea mintei si a facultatiloru ei. — Inse de óra-ce tôte ideile, notiunile si conceptele abstrase, cari si le-a formatu mintea, au impressiune buna séu rea asupra animei, pentru aceea invetiarea influintiedia in modulu celu mai naturale asupra educatiunei, si este midiuloculu celu mai acomodatu spre inaintarea si promoverea ei, candu nu purcede unilateralu, séu nu neglige neci interesele mintei, neci ale animei; pentrucà invetiarea

séu desceptarea face pre omu intieleptu; éra educarea lu-face bunu; dar omulu intieleptu, inse reu, strica altora, éra omulu neintieleptu, inse bunu, e insielatu de càtra altii, — si numai omulu intieleptu si bunu se póte numí perfectu (deplinu). Natiunile si popórele numai prin educatiune si instructiune inintielesu mai strinsu au ajunsu la insemnatate istorica, cà-ci numai prin fapte mari si nobile, cari sunt totudeaun'a rezultatulu culturai, si-au atrasu simpathi'a istoriciloru. Ce mica a fostu Fenici'a, si totusi unu istoricu mai pre largu si mai interesantu va vorbí despre acésta tíera, decâtu despre imperati'a Assiriiloru si a Babilonieniloru. D'in fia-care ruina, ce a fostu la Feniceani, se póte conchide la cultur'a si scienti'a loru.

Déca vomu cercá istori'a popóreloru, cari au una rola mai insemnata in desvoltarea si progresulu genului omenescu, vomu aflá la cele mai multe educatiunea inaintandu paralellu cu instructiunea; — éra déca vomu considerá productele mintei si ale animei; ce le arata acele popóre, vomu ajunge la rezultatulu acela, cà productele celei de antaia sunt mai peritórie decâtu ale celei de a dou'a. Numai câteva ruine anuncia inca intreprinderile grandióse ale Babilonieniloru si Egipteniloru, d'in câte le-au succesu in lumea materiale, cea mai mare parte a loru acoperita dejá in pulbere; d'in contra câtu se lupta cu vitregimea temporiloru viéti'a spirituale a evreiloru si a eliniloru!

Desvoltarea mintei se intempla prin invetiare; éra invetiarea produce scientia.

Animalele au instinctulu, prin care se conduc in viéti'a loru, si conduse de acesta isi alegu nutrientulu corpului si se folosescu de lumea materiale, fàra a-si periclitá sanetatea corpului. „Omulu este mai pre susu de animale prin aceea, cà elu nu se conduce de instinctu, ci fiendu donatu cu minte, séu intielesu si voia libera, e condusu de acésta in activitatea sa atátu interna, câtu si esterna; pentrucà inse mintea se-si póta impliní functiunea acésta in armonia cu interesele materiali si spiritali ale omului: are lipsa de desvoltare, care se intempla prin invetiare, éra aceea produce scientia.

Intielesulu este acea potere spirituale, séu facultate a mintei omenesci, prin care destingemu binele de reu. Desvoltarea acestei facultati este necessaria, pentrucà se póta corespunde chiamarii sale.

Voi'a libera este acea facultate a mintei, prin care alegemu liberu midiulócele pentru esecutarea unei lucrari anumite, si ni stà in potentia de a impliní binele si de a incungiurá reulu.

Ambele au lipsa de instructiune séu invetiare, care se castiga in scóla, prin urmare scól'a fàra de invetiare nu se póte intipuí.

Prin invetiare se descepta omulu la cunoscinti'a demnitatii sale, istori'a ni arata, cà popórele, la cari n'au petrunsu radiele civilisatiunei si prin urmare n'au avutu parte de efectele binefacatórie ale instru-

ctiunei, stau pre unu gradu atātu de diosu alu desvoltarei intielesuali, càtu sunt lipsite mai de totu si de notiunile cele mai simple.

Tóte popórele,*) cari le numimu popóre culte ale evului vechiu, au consideratu desvoltarea facultatiloru mintei de una problema essentiala a scólei, desi modulu séu loculu destinatu acestei desvoltari au diteritu de alu tempului nostru. Anume: invetiatiu renumiti, cari si-au castigatu scienti'a d'in esperienti'a vietiei, adunau in giurulu loru pe poporulu doritoriu de scientia, fàra distingere de etate, rangulu séu genu, pre strade, in locuri publice, séu in veri-care casa privata, care'i ascultá cu multa dorintia de a invetia, éra ei 'i propuneau cunoscintiele fàra vreunu sistemu determinatu.

Acestea, séu camu astufeliu au fostu scólele d'in evulu vechiu; dar si aici, precumu in tóte lucrurile omenesci, aflamu mai tardú desvoltare si inaintare. In aceste scóle filosofii lumii, cari au jocalu rolulu de magistri ai evului vechiu, au trebuitu se comunice prin graiulu viu cunoscintiele loru cu poporulu, care éra setosu de scientia, séu: ei au trebuitu se 'lu invetie.

Se consideramu acuma invetiarea séu instructiunea popóreloru d'in evulu vechiu.

Déca vomu cercá artile, vomu aflá, cà chinezii in evulu vechiu au potutu stá pre unu gradu inaltu alu desvoltarei, cà-ci comerciulu cu metas'a, te'a si diferite vapselle de coloru s'a latitu dela ei in celelalte parti ale lumii. Ei au cunoscutu cu multu mai nainte pulberea de pusca, porcelanulu, compasulu si tipariulu, decátu popórele occidentali. Aceste arata desvoltare intielesuale, precumu si aceea, cà chinezii au avutu mare grija de desvoltarea facultatiloru mintei. Cà ei au remasu inapoi de civilizatiunea moderna: acésta e de a se atribuí domnirii orgolióse a poterniciloru, precumu si isolatiunei loru. Cu tóte acestea se ingrivescu si acuma de instructiune, pentrucà pe prunci incepu a-i invetiá degiá in etate de 5—6 ani, care invetiare se incepe cu numirea obiecteloru visibili, si astfeliu ocupa facultatea imaginatória, care este unu genu anumitu alu sistemului intuitivu. Numele cartii prime, care servesce de manualu, este: Pekiasing, care cuprinde numele persóneloru d'in vreo suta de familie. A dou'a carte este: Tha-ta, colectiune de cunoscintie reali; a trei'a: Thien-the-ouen; impreunarea a loru una miie de litere; a patr'a: Santhea-king; cunoscintie fundamentali d'in moralu si istoria. Obiectele principali ale invetiarei sunt: limb'a si scrierea, pentrucà acestea sunt impreunate cu cele mai mari greutati.

La elini invetiatur'a fusese familiarisata atātu intre lacedemonieni, càtu si intre atenieni. Lacedemonienii considerá pre Licurgu nu numai cá pe le-

gislatoriulu, ci si cá pe invetiatoriulu loru, care, prin legile sale aprobate si de oraclulu d'in Delphi, a reformatu constitutiunea loru si li-a organizatu scólele. Principiulu fundamentale alu legislatiunei sale a fostu, cà tóte trebue se conlucre mai inainte de tóte pentru promoverea intereseloru statului; acestui principiu a subordinatu elu si scólele, conformandu intereseloru statului desvoltarea tinerimei.

Lacedemonienii, numiti si spartani, formau óresicumu una familia mare; prunculu indata dupa nascere éra cercetatu, nu cumuva are ceva scadere naturale, si déca 'lu aflau schiopu séu orbu, séu cu altu defectu, atunci 'lu suieau pre muntele Taigetn si de acolo 'lu aruncau in vale cá se piera; éra pruncii sanetosi erau instrúiti pre spesele statului incependu dela anulu alu 8-lea. Invetiarea constá d'in gimnastica, sub care se intielege nu numai castigarea desteritati corporali, precumu notulu, saritulu, suitulu, joculu (saltulu), ci si exercitii militare si manuirea armelor, éra in serbatori se duelau; aveau jocuri mimice, séu se luptau. Obiecte extraordinarie erau: cetirea si scrierea.

Atenienii, cari celebrá pre Solonu cá pe fundatoriulu scóleloru la ei, au condusu langa pruncu unu sclavu, care se numea „paedagogu.“ Acesta n'a fostu atātu invetiatoriu, càtu mai multu padítoriu, si avea datorintia de a conduce pre pruncu la gimnasiu, unde se aflá invetiatoriulu celu adeveratu, dela acestua invetiá prunculu d'inpreuna cu ceialalti colegi: a cunosce literele, a silabisá, a ceti, a scrie bine, precumu si unele bucati mai insemnate d'in opurile lui Homeru a le enará fàra carte; mai tardú primira instructiune d'in artea musicale dela magistrulu de musica, care avea datorinti'a de a-i propune si legile buneicuvintie; éra in etate de 18 ani au luat parte la exercitiile publice d'in gimnastica, de care se tiea: luptarea, lupt'a cu pumnii, fugirea pre intrecute, sarirea, aruncarea discului, notulu, joculu si exercitiile militare.

Scól'a lui Pythagoras d'in Croton avuse caracteriu familiariu, si s'a impartitu in trei clase; pre ascultatorii d'in clasa prima 'i invetiá a se dedá la totu felulu de lipse si necadiuri, in clasa a dou'a invetiau music'a si gimnastica, si numai in clasa a trei'a se propuneau: matematic'a, astronomi'a, filosofia si medicin'a. Scól'a lui Pythagoras au avutu de scopu, cá se desvólte in ascultatori priceperea iute si memori'a fidele, precumu si facultatea deductiuniloru essacte; si chiaru d'in aceste cause scól'a d'in Croton fú recunoscuta de modellulu scóleloru d'in Greci'a, precumu Pythagoras de invetiatoriulu celu mai mare.

Socrates care fú declarat de càtra oraclulu d'in Delphi de celu mai intieptu intre moritori*), a consideratu scienti'a de fontan'a virtutiloru, éra ignorantia de cuibulu pecatului, si precumu densulu n'a sciutu

*) Datele referitórie la cultur'a chineziloru si a greciloru sunt culesse d'in: „Skizzen und Bilder aus der Erziehungsge-schichte“ von L. Kellner. Essen 1862. Bedäker I. Band.

*) „Intieptu a fostu Sofocles, mai intieptu Euripides; dara celu mai intieptu intre intiepti Socrates.“

multu, asemene nu s'a nisuitu a invetiá multe pre discipulii sei, ci mai multu s'au adoperatu a desceptá in ei cugetarea practica si ratiunale printr'unu metodu, care si pâna astadi 'lu urmarescu barbatii renumiti pre campulu instructiunei; si precumu spune Xenophonu, d'in geometria s'a indestulitu cu atâta, déca cineva a sciutu mesurá una bucata de pamentu. De gimnastica nu s'a interesatu multu; ci afara de cele amintite a invetiatu aritmetic'a, astronomi'a, fisic'a si filosofi'a.

Platone a fostu de parere, cà chiamarea pedagogiloru este de a veghiá asupra prunciloru si a-i conduce la jocuri si festivitati, éra invetiarea a voitu a o concrede invetiatoriloru luati in intielesu strinsu; acestia aveau de a propune cunóscerea litereloru, cetirea si scrierea, mai tardú gimnastic'a intr'unu gimnasiu separatu, apoi citer'a si violin'a impreunate cu jocu si cantare. Invetiaceii lui, cari s'au numitu academici, dela edificiulu in care invetiau, au invetiatu mai tardú aritmetic'a, geometri'a, astronomi'a si filosofi'a si pre acésta d'in urma a pusu mai multa diligentia. Platone s'a abatutu dela calea contemporeniloru sei prin aceea, cà a neglesu poesi'a, pe care o a consideratu de molesirea caractereloru, si trairu in societatea lui Socrates, ambii au invetiatu si au propagatu nemorirea sufletului.

Aristoteles, dupace a fostu invetiatoriulu lui Alexandru celu mare 8 ani in Macedoni'a, mai tardú a invetiatu 13 ani in liceulu d'in Aten'a, elu amblá d'intr'unu locu in altulu, de aici invetiaciei lui s'au numitu „peripatetici.“

Plutarcu intr'o disertatiune, despre carea unii supunu ca ar fi apocrifa, vorbesce in terminii urmatori: „Numai educatiunea buna si invetiarea facu pre omu fericitu. Pentru alte bunuri pamentesci nu merita a se luptá. A fi de origine nobile, este meritulu parentiloru. Bogati'a este pretiósá, depende inse dela fortuna, care o dà unuia, éra altuia i-o denega. A se luptá pentru gloria este permisu, dar aceea nu este constante. Frumseti'a este pompósa, dar nu tiene multu. Sanetatea este placuta, dar schimbatiósá. Poterea e de invidiatu, dar e peritória. Numai scienti'a este singura, carea e divina si neperitória. Colegiloru sei a datu consiliu cá se propuna medicin'a d'in consideratiuni sanitarie; éra gimnastic'a pentru intarirea corpului. Filósofi'a o a numitu medicin'a neajunseloru si patimeloru sufletului. A insistatu fórté pre langa contemporanii sei, cá se-si dea pruncii la invetiatura; éra despre Aristipu, care a fostu invetiacelu alu lui Socrates, ni-a lasatu scrisu, cá pre acelua 'lu a intrebatu candu-va unu parente, pentru càtu i-ar invetiá prunculu? „Pentru una mie de drachme“ *) respunde Aristipu; „Ceriule, càta plata! pentru atâta pociu cumperá si unu sclavu,“ replicá

parentele. „Fára indoiéla, continuá Aristipu, atunci vei avé doi sclavi, pe fiulu teu si pe celu cumparatu.“

Pre candu la greci éra neglesa cultivarea femeiloru, pre atunci la romani aflamu scóle regulate de fete, in cari se cresceau fetioriele matróné romane, si acestea 'si puneau tóta grigea in crescerea buna a filoru. Ce influentia mare póte avé una mama asupra fiului seu, caruia nu i-a denegatu educatiunea, se vede d'in pasiulu Vetúriei, care a sciutu invinge cu vorb'a pre fiulu seu Coriolanu, candu a venitu contra Romei. Dar mai frumosu essemplu avemu pre Corneli'a, mam'a celoru doi Gracchi, care 'si presentá cu una superbia nobile pre fiii sei cá pre tesaurii cei mai scumpi amicei, ce venise a o cercetá. — La romani erau tenerii sub conducerea tatalui si educarea mamei pâna in etate de 16 ani, si numai atunci au potutu imbracá tog'a virile usitata la solemnitati.

Stracurandu-se cultur'a dela greci la romani, acésta impregiurare au avutu mare influentia asupra invetiatoriloru poporului romanu, a carora datoriintia a fostu a propune cetirea, scrierea si aritmetic'a. Virginia, cea persecutata multu de càtra Apiu Claudiu, pre la a. 449 inainte de Chr. a cercetatu scól'a publica; prelegerile se tieneau in locuri publice, séu in cascioré de lemnu, precumu si pre strade — in trivii, — pentru aceea Quinctilianu a numitu primele cunoscintie castigate in scóle: cunoscintie triviali. Tenerii incepatori se deprindeau in atme pre campulu lui Marte, éra in Tiberu invetiau notulu; music'a inse nu a fostu atátu de pretiuita cá la greci.

De-si romanii au primitu cultur'a dela greci, cu tóte aceste a fostu mare diferentia intre invetiarea romaniloru si a greciloru, care in tempurile nóstre se póte asemená cu invetiarea la germani si franci. La greci puneau mare pondu pre aceea, cá tenerulu se scia traf frumosu; d'in contra la romani mai multu se adoperau, cá tenerulu se-si castige invetiatura, prin care se ajunga a fi folositoriu patriei. De aceea la romani gimnastic'a se propunea mai multu pentru aceea, cá se aiba desteritate in manuearea armeloru 'si nu atátu pentru infrumsetiarea corpului.

Acésta sistema o aflamu aprobata de Cicerone care serie: „Candú me intrebú si cugetu aduncu, cumu a-si poté fi folositoriu mai multora, nu'mi vine in mente ceva mai momentosu, decátu cá se indreptu pre concetatiunii mei càtra calile scientieloru.“ *) Tóta istori'a romaniloru ni invetia, cá principiulu instructiunei loru nu a fostu intemeiatu atátu pre teoriile filosofice, ci mai multu pre viéti'a practica.

Aceste sunt unele lineaminte generali despre cultur'a popóreloru antice: a chineziloru, greciloru si a romaniloru, d'in cari se vede, cá si aceste popóre au consideratu desvoltarea mintei de adeverat'a problema ce are se deslege scól'a, séu cá scopulu scólei este invetiatur'a. Pest'a.

Vasiliu Deciu.

*) Circa 214 taleri nemtiesci, séu 428 pâna la 450 fior. val. austr.

*) De Div. 2. 1.

Colectiune de diplome

d'in diplomatiului comitelui Iosifu Kemény, care privescu mai alesu pe români (valachi).

(Urmare.)

1427. App. D. Tr. T. V.

Regele Sigismundu face donatiune oppidului Bai'a-de-Crisiu in comitatulu Zarandu duoe comune rurale (sate), numite Chyba et Ryska. In acestu documentu Bai'a-de-Crisiu e numita pe nemtiesce Altumburg si inca cu adaosu, că intre locitorii ei se află si óspeti, adeca colonia venetica si lucratori de mine séu baiasi.*)

Conventus monasterii B. M. V. Clusmonostrae. Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris praesentium notitiam habituris salutem et gratiam in omnium Salvatore! Quoniam ea quae fiunt in tempore pereunt, si ergo ad futurorum notitiam pervenire debeant, necesse est, ut perpetuitatis signaculo signentur. Proinde ad universorum tam praesentium, quam futurorum notitiam volumus harum serie pervenire: quod nos litteras serenissimi Principis, et Domini Domini Sigismundi Dei Gratia Romanorum Regis semper Augusti, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Regis Domini nostri naturalis introductorias, simul et statutorias sub eisdem minori sigillo clause emanatas, nobis directas, reverentia qua decuit, recepimus in haec verba:

Sigismundus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariae etc. Rex. Fidelibus nostris Conventui Ecclesiae de Clus-Monostrea salutem et gratiam. Cum nos tum pro fidelibus servitiis fidelium nostrorum providorum virorum Judicis, et Juratorum, ac universorum civium et hospitem, nec non Montanorum nostrae civitatis Altumburg**) vocatae, tum etiam pro utilitate et commodo ipsius nostrae civitatis, quasdam possessiones Chyba et Ryska vocatas, juxta Montanas ejusdem nostrae civitatis situatas et adjacentes, juxta contenta aliarum literarum nostrarum superinde confectarum, in perpetuum duximus conferendas, volumusque ipsos in dominium earundem per Nrum, et vestrum homines legitime facere introduci. Igitur fidelitati vestrae firmissime praeiipiēdo mandamus, quatenus Nrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente Andreas filius Simonis de Mikefalva per nos de Curia nostra ad id specialiter destinatus, ad facies praedictarum possessionum Chyba et Ryska vicinis et comitaneis e. c. t. (reliqua juxta solitum stilum mandati statutorii). Datum in descensu nostro exercituali, in Campo Barammezeu vocato, secus confinia partium Transalpinarum. Feria III. prox. post fest. visit. B. M. V. a. D. 1427. Rgnor. Nror. anno Hungar. 41. Roman. 17. et Bohem. 7. —

*) Éca asia se doná in tempulu feudalismului satele in possessiunea oppideloru si a cetatiloru, pentrucá acestea se domnesca preste ele, cá si aristocratii preste cele donate loru.

Red. Trans.

**) Kőrösbánya comit. Zarand.

Nos itaque mandatis dicti Domini Nri Sigismundi Regis obedire cupien. uti tenemur, una cum praenominato Andrea filio Simonis de Mykefalva homine suo Regio per ipsum Dominum Regem de Curia sua ad id specialiter destinato, Nrum hominem, videlicet virum Religiosum fratrem Blasium sacerdotem, socium nostrum conventualem ad praemissa peragenda Nro pro testimonio transmisimus fide dignum. Deum iidem ab inde ad nos reversi, nobis concorditer retulerunt, quod ipsi Feria III. prox. post festum B. Jacobi apost. nunc praeteritum ad facies praedictarum possessionum Chyba et Ryska vicinis et comitaneis earundem universis inibi legitime convocatis, et praesentibus accedendo, introduxissent praefatos cives, et montanos dictae civitatis Altumburgh in Dominio earundem, statuissentque easdem eisdem perpetuo possidendas. Et prout moris est, et hujus Regni consuetudo, legitimis diebus, et horis continuis ad id aptis et sufficientibus, in faciebus earundem commoran. nullo penitus contradicatore inibi apparente. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes nostras litteras privilegiales sigilli Nri pendentis et authentici munimine roboratas, Alphabetoque trium Litterarum medio intercisas, eisdem civibus ac montanis et hospitibus dictae civitatis Altumburgh*) duximus concedendas. Datum sedecimo die diei Introductionis et statutionis praenotatorum. a. D. 1427. antedicto.

1427. App. D. Tr. T. V.

Pre candu Sigismundu petrecea érași la Brasiovu, aflandu că romanii transilvani d'in districtele romanesci, care se tienea de fortareti'a Deveii, nu mai voliescu a se supune la totu felulu de servitie câte li se cerea, scrie cu mare mania cătra vicevoivodulu Lorandu Lépes, amerintia cneziloru romanesci si auctorisedia pe Lépes, că in casu de nesupunere se faca romaniloru tóte relele spre a'i supune si infrange.**)

*) Has Litteras an. 1781 pro dicto oppido Kőrösbánya in Transunto conventuali exseribi curavit: Franciscus Pakular Judex, ac Michael Sztan et Belej Pask Jurati dicti oppidi.

Originale harum Literarum exstat in Arch. K. Monostorien. conventus inter fasc. Ottus Albae Lit. A. Nr. 10.

Apparent in superiore earundem margine intercisae literae Alphabeticae A. B. C., in inferiori autem margine exstant duae fissurae pro appensione sigilli (quod deest) adaptatae, suntque in Pergameno patenter confectae.

Copia in Archivo Gubern. in T. IV. Transunt. Conventualium p. 16.

**) Acestu documentu trebue se se ia in legatura strinsa cu altele d'in anii precedentii si d'in cei carii urmedia immediatu. Sigismundu pe nobili ii scutesce de obligatiunea de a esi in contra turciloru, cere inse că romanii se mérga. Sigismundu dá in 1428 porunci innoite, mai aspre si decátu ale lui Ludovicu I. in contra ritului si confessiunei religiose a romaniloru, in acelasi tempu inse elu este decisu a readuce in tíera pe cavalerii teutoni, firesce, nu numai pentru că se apere tíer'a de turci, dara si pentru că se propage cu armele ritulu apusenu si domni'a papei, cu ajutoriulu careia cugetá elu se'si asigure apoi domni'a preste toti romanii. In modurile si pre calile acestea se prepará catastrof'a cea mare d'íntre anii 1437—1438, in care steo'a romaniloru transilvani cadiuse pentru multa tempu. Not'a Red.

Sigismundus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae e. c. t. Rex. Fideli nostro Lorando Lépes de Városkeozy, vice vajvodae nostro partium Regni Hungariae Transsylvanarum salutem et gratiam. Castellani castri nostri Deva ad honorem vajvodatus dictarum partium Regni nostri Transsylvanarum alias tenti, ast nunc nostri ad rationem pro tempore possessi, gravi cum querela nobis exponentibus, quod nonnulli populi in Districtibus Olachalibus dicti castri existentes, malesanis, et frivolis keneziorum suorum suggestionibus, et consiliis agitati, et inducti, variis sub coloribus se cum manifesto dicti castri nostri detrimento, a solitis castri servitutibus subducere conantur; quum autem Olachi, quorum videlicet personae ipsae, quam et terrae, et agricolationes eorum eidem castro nostro inseparabili vinculo adstrictae habentur, non tantum agricolationes castri, proprios licet in usus, inabalienabiliter tamen procurare, certosque census praestare, sed etiam opera servilia manualia ad conservationem castri oportuna, ut sunt: munimenta struendi, et reparandi, aggeres fodiendi, ligna secandi, et alia id genus servitia facere, juxta antiquam et laudabilem consuetudinem teneantur; hinc fidelitati vestrae harum serie firmiter mandamus, quatenus dictos kenezios, a similibus suggestionibus dehortare quam severissime, antelatis vero Castellanis in reprimendis malesanis dictorum populorum in Districtibus Olachalibus castri nostri Deva constitutorum consiliis, et moliminibus adhibita etiam omni vi, et auctoritate quam vobis praesentibus omnimodam impertimur, adsistere noveritis, ne castrum ipsum, ejusque ulterior conservatio, ob hanc dictorum Olachorum renitentiam detrimentum aliquod pati contingat. Secus ergo nequaquam facere ausuri. Praesentes autem habita eorum notitia praesentanti semper reddi volumus. — Datum Brassoviae feria tertia proxima post festum sanctissimae Trinitatis. Anno Domini Millesimo quadringentesimo vigesimo septimo.

Copia vidimata habetur Viennae in Arch. consilii aulici bellici, inter acta erectionis militiae in Transilvania limitanae.

1427. App. D. Tr. T. V.

Sententia regésca, prin care comun'a Vulcanu in districtulu Brasiovului, e sustienuta in possessiunea unui munte si a unei paduri.*)

1427. Feria 6. prox. ante festum convers. B. Pauli apost. Sigismundi Regis manutionales, Populi de Volkány Districtus Barcensis, super monte et silva ab antiquo ad ipsam Possessionem Volkany spectantibus.

Originale in Tabulario nat. Saxonicae.

*) Acésta comuna sasésca se bucura de una favóre d'in cele mai rare, cà ea adeca possede unu munte mare tocma in a trei'a comuna, adeca in midiuloculu muntiloru comunei Zernesci, alu carei territoriu se marginesce immediatu cu Tîer'a romanésca de càtra Rucaru si Campulungu.

1404. Sigmond királynak az erdélyi nemesség számára adott oklevele, mellybe régi szabadságainak megtartását igéri. Egy 1428beli hiteles masolatban.

1428. 3. May. App. D. Tr. T. V.

Aristocratii, boierii Transilvaniei, castigasera dela càtiva regi ai Ungariei si mai alesu dela Ludovicu I. drepturi, privilegiuri si scutintie s'eu immunitati estraordinarie, in partea loru cea mai mare fôrte stricatióse pentru tíera si poporu, éra unele aparatórie in contra despotismului regiloru. Regele Sigismundu confirmase tóte acelea privilegiuri ale nobililoru prin diploma d'in 19. Iuliu 1404. In an. 1428 nobilii simtira trebuint'a de a'si scóte de pre acea diploma una copia authentica dela conventulu monasteriei d'in Clusiu, care s'a si scosu prin duoi deputati trimisi inadinsu la conventu.

Nos Conventus monasterii Beate Marie Virginis de Clus Monostra. Memorie commendamus tenore presentium quibus expedit universis. Quod magister Emericus filius Petri de Bogath, et Ladislaus filius Nicolai filii Apa de Almakerék, in ipsorum ac universorum nobilium partium Transsylvanarum personis, nostram venientes in presentiam, exhibuerunt nobis, et presentaverunt quasdam literas Serenissimi Principis, et Domini Domini Sigismundi Romano- rum Regis semper Augusti, ac Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatiae e. c. t. Regis Domini Domini nostri naturalis, ad commissionem propriam dicti domini nostri Regis eidem minori sigillo in pergamento patenter emanatas, et ab infra consignatas, tenoris subsequentis, petentes nos suis, ac nominibus, quibus supra, ut tenorem earumdem, de verbo ad verbum sine diminutione, aut augmento aliquali transcribi, et transummi faceremus, transcriptumque earundem nostro sub sigillo ipsis dare et concedere dignaremur. Quarum tenor is est:

1404. 19. July. Nos Sigismundus Dei Gratia Rex Hungarie, Dalmatie, Croatiae e. c. t. Marchioque Brandenburgens. atque sacri Romani Imperii vicarius Generalis, et Regni Bohemie, Gubernator. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis. Quod de Regie excellentie diligenti meditatione advertentes, inter alias nostre sollicitudinis curas, circa ea precipue studiosius et diligentius debere nos invigilare, per que nostrorum subditorum utilitati provideamus, et quieti, ut exinde Regalis potestatis gloria augmentetur, Regnicoleque nobis subiecti munificentia regia pariterque et libertate predotati, numero pariter et devotione augeantur, universos, et singulos nobiles partium nostrarum Transsylvanarum nostros fideles de specialis prerogative gratia, et Regie potestatis plenitudine, et eorum quemlibet, tam conjunctim, quam divisim in universis, et singulis eorum libertatibus, immunitatibus, gratiis, privilegiis, et quibuslibet prerogativis, in quibus per serenissimos Principes Reges Hungariae, predecessores nostros, felicitis memorie, et presertim dive reminiscencie Dominum Ludovicum Regem Hungarie patrem, et predecessorem nostrum carissimum, ipsorumque, et ipsius tempore prefuerunt, volumus, et decernimus manutenere, et absque difficultate conservare, mandantes

idecirco Wayvodis, et Vice Wayvodis partium nostrarum Transsilvanarum predictarum, et Comitibus et Vice-Comitibus siculorum aliis etiam Regni nostri Iudicibus et justitiariis, ac aliis alia forsitan auctoritate fungentibus, ut ipsos fideles nostros nobiles preactarum partium nostrorum Transsilvanarum contra premissas ipsorum libertates, quibus, temporibus predictorum Regum Hungarie, nostrorum predecessorum, et presertim Ludovici patris, et predecessoris nostri, ut premisimus, carissimi, usi fuerunt, et gavisus, in nullo impedire, aggravare, molestare, et quitquam attemptare audeant, vel presumant modo aliquali. Secus nullatenus sub obtentu nostre gratie facere audentes in premissis, presentes tandem in perpetuam firmitatem premissorum. semper apud prefatos fideles nobiles nostros volumus remanere. Datum in descensu nostro campestri terre Moravie juxta civitatem Podyewyn, alias Costel vocatam, feria secunda proxima post festum b. Jacobi apli. anno domini millesimo quadringentesimo quarto.

Nos itaque justis et legitimis petitionibus prefatorum magistri Emerici de Bogath et Ladislai filii Nicolai filii Apa juste annuentes, prescriptas literas dicti Domini nostri Sigismundi Regis patentes de verbo ad verbum, sine diminutione, et augmento aliquali, presentibus literis nostris similiter patentibus transcribi, et transumpti facientes, transcriptumque eorundem, et transumptum sigilli nostri appensione munitas, eisdem magistro Emerico et Ladislao, priusque dictis universis nobilibus prefatarum partium Transsilvanarum duximus concedendum . . . eorum uberiorem ad cautelam. Datum in festo inventionis S. Crucis, anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo octavo.*)

1428. 9. Oct. App. D. Tr. T. V.

Epistol'a regelui Sigismundu càtra marele magistru alu cavaliloru teutoni, prin care'si descopere de nou volienti'a sa de a trage una linia militaria de cavaleri teutoni intre Ungari'a, Serbi'a si Valachi'a, si ale da loru càteva fortaretie in vecinatatea Danubiului**).

1428. Sebisch am Tag Dionisii. Literae Sigismundi Regis germanicae ad magistrum ordinis Teutonicus, sibi in animo esse: Equitibus Teutonicis certas arcas in vicinitate Danubii inter Hungariam, Serviam et Valachiam defensionis contra Turcas causa resignare.

Originale in Archivo Regiomontano Cista IV. Nr. 54. 56.

Inntit Voigt: „Geschichte Prussiens“ T. VIII. p. 534. Nr. 1.

(Va urma.)

Tabaculu si efectele lui.

Tabaculu ajunse cá se fia sociu nedespartitu alu vinarsu-rachiului la càteva classi fórte numero'se de poporu. Asupra vinarsu-rachiului cá beutura imbetatória, care tempesce, naucesce, scurta viét'i'a, degrada si ruinédia generatiuni si popóra intregi, s'a vorbitu si scrisu, se vorbesce si se scrie mai adesea, — cu ce rezultate, ne-a spusu in Nr. 22 alu acestei folie rev. sa dn. parochu B. Baiulescu. D'in calculele comunicate cu acea ocaziune s'au vedintu si enormele sume pe care poporul le platesce, pentru cá se'lu omóre vinarsarii. Dati se facemu cunoscintia mai de aprópe totu d'in asemenea cause inca si cu tabaculu, camaradulu nedespartitu alu vinarsului, pentrucà de si tabaculu a strabatutu cu fumulu seu pàna susu in salónele cele mai elegante, de si elu au apucatu a se pune alaturea cu cafeo'a, cu ceiulu, cu ciocolad'a si cu vinurile cele mai alese, totusi petrecerea lui cea mai placuta este pe diosu, prin locuintiele cele scunde si mai strimte, pe care le infecta cu putórea sa.

Tabaculu cunoscutu si sub numele asiaticu Tutunu séu Tütün, éra sub numele scientificu Herba Nicotiana, este specie de planta care se renumera la famili'a Solanaceoloru, d'in classea 5, ordinea 1 a sistemei lui Linné. Varietatile tabacului sunt mai totu plante care crescú, se cocu si apunu intr'unu anu, pentrucà in altu anu éra'si se resara. Patri'a primitiva a celoru mai multe varietati de tabacu este Americ'a, numai unele d'in ele s'au fostu aflatu si in Australi'a, éra vreo duoe in Asi'a meridionale; inse vorbindu preste totu, sementi'a tabacului s'a transplantatu si in Asi'a totu numai d'in Americ'a. Originea numelui tabacu o deducu unii dela insul'a Tabago, care este una d'in Antillele mici in Indi'a occidentale in distantia de 15 milliarie dela Grenad'a si 5 m. dela insul'a Trinidad; éra altii ilu deducu dela rollele acelea cilindrice, in care selbategii indiani stringu tabaculu cu càte una fólia de papusioiu cá se'lu fume, éra acelea rolle ei le numea Tabacos, d'in care apoi s'au formatu Papelitos ale ispaniloru si portugaliloru si sugarele de astadi. Numele Nicotiana 'ia remasu dela franculu Jean Nicot, carele fiendu ambasadoru in Portugalli'a, pe la 1560 aduse tabaculu seu in Franci'a, unde'lu cultivà mai antaiu in gradin'a sa si'lu recomandà cá de medicina minunata pentru cine scie càte bóle. Asia apoi acésta planta se numí in onórea lui Nicot, Nicotiana.

Pàna acuma sunt cunoscute cá vreo duodeci varietati de ale tabacului, d'in care se cultiva mai virtosu acestea: Nicotiana Tabacum, séu asia numit'a Virgini'a comuna; Nicotiana macrophylla, séu tabaculu de Maryland, cu folie mari; Nicotiana rustica séu tabacu tieranescu, si Nicotiana peniculata séu tabaculu verguru. Tóte patru varietati crescú lungi in cotorulu loru, differu inse mai multu séu mai pucinu in forma si in marimea frundiei, cumu si in calitatea

*) Vide Privilegiales anni 1366.

Descripsit ex Originali quod possidet. Jos. C. Kemény.

**) Vedi si la a. 1426.

loru. Mai este si a cincea varietate ce se cultiva multu in Chin'a, in insulele Filippine si in Iav'a; acésta se numesce Nicotiana chinensis si trece de tabacu fôrte finu.

In comerciu tabaculu nu se cauta dupa varietatile sale botanice, câtu mai virtosu dupa tieri si tienuturi in care se cultiva, pentrucà calitatea lui depende fôrte multu dela calitatea locului pe care, si dela clim'a in care cresce. La cultivarea tabacului se cere pamentu grasu si totusi gunoitu si aratu fôrte bene si meruntu, éra tractarea lui cere atàta lucru si grija, càta cere si cultur'a viiloru. Si cu tôte acestea, sementiele cele mai bune transplantate d'in Americ'a séu d'in Asi'a in diverse tieri europene, ori câtu de bene se fia cultivate, degenerédia fôrte curendu asia, in câtu de ess. tabaculu ce cresce in Germani'a, Ungari'a, Transilvani'a si pe airea, fumatu fiendu, in partea sa cea mai mare pute infricosiatu asia, in câtu putórea lui strabate si infecta tôte localitatile in care se fuma, ea se simte inca si in vestmentele aceluor ómeni carii nu'lu fumedia, decátu numai petrecu la unu locu cu fumatorii.

Despre metodulu cultivarei tabacului noi nu vomu dice nimicu, pentrucà spunemu dreptu, amu dorí cá se nu se cultive nicairi pe faci'a pamentului, afara dóra pentru scopu de medicina, déca cumu-va in unele casuri se póte ajunge acelu scopu cu tabaculu.*) In locu de acésta ne vomu ocupa pucinu cu istoriculu tabacului, mai alesu cu scopu cá se se védia, cumu societati si popóra, care pretendu pentru senesi celu mai inaltu gradu de cultura, invetia si adópta dela selbáteci nesce datine demne intru adeveru totu numai de selbateci.

Christoforu Columbu, descoperitoriulu Americi, vediu se fumandu tabacu mai antaiu in an. 1492 pe locuitorii selbateci d'in insul'a Guanahani. Las Casas scrie, cá la locuitorii insulei Haiti inca era in usu tabaculu, éra calugarulu Romano Pane care a descrisu acésta planta mai antaiu in a. 1496, o aflase la locuitorii d'in Hispaniolas, la carii se numesce Cohoba. In Yucatan si in Mexico fumatulu tabacului a fostu cunoscutu mai inainte de a strabate europenii in acelea parti ale Americi. La indianii selbateci d'in Americ'a septentrionale fumatulu de tabacu se prefacuse in ritu religiosu, in sacrificiulu ce se aduce sórelui si spiritului celui mare. Indianii americani sunt fumatori passionati pâna in dio'a de astadi.

Se spune cá tabaculu fu transplantatu in Europ'a mai antaiu de càtra Gonzalo Hernandez de Oviedo, care adusese sementia d'in Americ'a in Spani'a si o a plantatu mai antaiu cá de lucsu in gradina, éra apoi lui Nicolo Menardes 'ia venitu in mente se o aplice cá medicina. De ací tabaculu trecù si in Franci'a, inse abia dupa vreo siesedieci de ani, unde Ni-

*) Mi se pare cá oierii isi spala oile rîiose cu zama de tabacu, cá se le vindece, nu sciú déca se spala si canii rapanosi.

cot ilu cultivà totu numai cá pentru medicina, precumu se observase si mai susu. Preste vreo cinci ani, adeca la 1565, Adolfu Occo, fisiculu cetatei Augusta (Augsburg) aduse tabaculu d'in Franci'a si in Germani'a. Càtra anulu 1600 tabaculu petrunse si in Itali'a. Intr'aceea in Spani'a si Franci'a se deschisera fabrice pentru tabacu de nasu, pe care apoi calugarii caletorindu pe la monasteriele loru, ilu adusera si in alte tieri. Inse pap'a Urbanu VIII. publicà in a. 1624 bull'a sa, cu care interdica strinsu usulu tabacului si afurisea pe celi carii nu aru volí a se supune. N'a folositu nimicu. Mai alesu tractarea tabacului pe nasu s'a latitu cu adeverata furia, in câtu republic'a Venetiei, totudeauna speculanta buna, in a. 1662 trase d'in arenda fabricarei tabacului de nasu unu castigu de 40 de mii de ducati. Fumatulu se incepù in Spani'a dela 1550 încóce, éra dela 1586 inainte colonistii d'in Virgini'a reintorcunduse in Angli'a, invetiara pe compatriotii loru a fuma. De ací inainte studentii si soldatii transplantara fumatulu in Hollandi'a, Germani'a (1620), in Sveti'a si Russi'a (1650), pucinu dupa aceea in Turci'a si pe la noi. Acumu asia numit'a medicina se prefacù in articlu de luxu si de placere cu tôte consecentiele sale cunoscute pâna astadi. Baserica si politia de statu se sculara preste totu in contra tabacului, luandu cele mai aspre mesuri pentru esterminarea lui; fumatorii era supusi la pedepse adesea fôrte barbare. Asiá de ess. in Russi'a fumatoriloru li se taliá nasurile, in Turci'a li se spargea nasurile cu tievile de pipa; in Elveti'a fumatorii era tractati cá ori-ce criminali; pe airea era declarati de infami. Theologii si moralistii predicá in contra tabacului cá in contra inventiunei unoru diavoli impelitiati; fumatorii era declarati de heretici mai rei decátu au fostu Ariu si toti ariani, si nu éra suferiti se calce in baserica, dupa mórte nu luá deslegare dela popi. In fine vedindu atátu calugarii crestiniiloru, câtu si dervisii mohamedaniloru, cá in mani'a toturoru anathemelor, fumatulu totu se intende cu adeverata furia preste popóra, tienura consiliu cu respectivele regime, alu carui resultatu a fostu, cá se decretedia, cá déca este asia treb'a, déca lumea tóta s'a prefacutu in fumatoria de tabacu, fumatorii potu se si védia de drumu ducènduse dracului, dara mai antaiu se platesce grosu, cá incai statulu se se cunósca cu ceva pe urm'a loru. Asiá se introduse regi'a si monopolulu de tabacu mai antaiu in Austri'a cea totudeauna lipsita de bani, la a. 1670, in Franci'a la 1674, in Prussi'a la 1765—1781, éra in alte staturi parte s'au impusu taxe pe tabacu, parte s'a datu in arenda, si numai in pucine tieri se mai cultivà tabaculu cá ori-ce planta, in delplina libertate.

Intr'aceea cultivarea tabacului a facutu si mai face progresse spaimantatorie, in mani'a toturoru monopoliloru si taxelor cu care se incarca acésta planta si care au succesu vechieloru anatheme si pedepse; cá-ci adeca usulu ei cresce pe anu ce merge in pro-

portiuni abnorme, care inca se paru a ne indigita unu feliu de morbu sociale, de care sufere omenimea. Nu a mai remasu unu singuru anghiuletiu alu parlamentului, in care ómenii se nu fumedia, séu inca se nu'si imple nasulu cu pulbere de tabacu. Dela unu tempu incóce acésta passiuone urtiósa a petrunku ici-colea si la secsulu femeiescu. Mai inainte vedeai fumandu numai pe tiegancele betrane de cortu, astadi vedi si dame de cele mai elegante, afumandu'si nasulu si ochii si imputiendu'si vestmentele si camer'a de toaletta, alaturea cu cameriele, cu jupanesele loru si cu tóte càrciumaresese. Dara acésta passiuone ómenii o si platescu scumpu, fórté scumpu, ceea ce se cunósce de ess, si d'in venitul curatu pe care'lu au differite staturu d'in regia si respective d'in tacs'a de consumu aruncata asupra tabacului.

In Americ'a septemtrionale tacs'a de consumu trece preste 20 (duoedeci) milióne de dolari, adeca preste 42 milióne de fiorini v. a. venitu curatu annuale.

In Franci'a venitul annuale curatu d'in monopolulu tabacului ajunse la 180 milióne de franci.

In imperiulu austro-ungurescu acelasiu monopolu aduce preste 40 milióne de fiorini v. a.

In regatulu Italiei preste 60 mil. de lire (franci).

In Germani'a tacs'a pe tabacu nu e mare, ea aduce pe anu numai circa 3 milióne de taleri; de alta parte inse esu sume fórté mari pe tabacu si sugari aduse d'in strainatate.

In Germani'a si in Austri'a se venu circa câte trei puncti de tabacu-tutunu pe fiacare persóna, pàna la pruncii sugatori. Dara fiendu'à nu toti locuitorii fumedia, ceea ce nu fumedia femeile, pruncii si unu numeru ócrecare de barbati, fumedia ceilalti cu atátu mai multu. Destulu cà de ess. in imperiulu austriacu se prepara pe anu in cele 23 de fabrice la siepte sute de mii de cantarie (Centenarii) de tabacu, in care se computa preste 1 miliardu (mie de milióne) si 120 milióne (120,000,000) de sugari. Tóte acestea se consuma, in càtu adesea lipsescu pe la fabrice. Sugari de lucsu, de celea scumpe domnesci, cu câte 10, 20, 30, 40 cruceri una, se mai aducu si d'in Americ'a, tutunu d'in Turci'a. Totulu se consuma.

(Va urma.)

AMICULU POPORULUI.

Calindariu pe anulu 1873 (alu XIII.) a esitu d'in tipariu dilele aceste si se afla de vendiare la editoriuu seu Visarionu Romanu in Sibiiu, carui sunt a se adresá tóte scrisorile de procurare. Contiene:

A. In partea calindariului: Pre langa dilele anului si multe alte insemnari usitate in cól'a rosia, „Amiculu poporului“ mai aduce ceea-ce nu se gasesce in altu calindariu, adeca la fia-care luna „calindariu istoricu“, „calindariu agronomicu“ si „semnele de tempu“, cari dupa legile naturei si dupa

esperientia de seculi sunt adeveratele prevestitóre ale tempului. „Calindariulu agronomicu“ e inavutitu, continendu acuntu de dóue-ori atátu materialu càtu anulu trecutu. S'au mai adaosu apoi acestei parti urmátórele materie nóue: calindariulu evreiloru, cursulu caliloru ferate dupa tóta estinderea acestora in partile locuite de romani; tabelle de monetele tuturoru tieriloru, si altele.

B. In partea instructiva: Continuarea istoriei Ardealului cu privire la romani. — Continuarea istoriei inventiuniloru. — Institutulu nostru de creditu si economii „Albina.“ — Davidu barónu Ursú de Margineni, cu portretu. — Stuparitul, cu ilustratiuni. — Ce insusiri se aiba barbatulu si muierea, cá se le mérga bine? — Poesii, sentintie, notitie economice si folositóre. — Umoristicu: Jelea ne mai audita a unei veduve. — Unde-a tunatu de v'a aflatu? Tiganelu, betivii, etc. etc.

Conditiiunile de vendiare sunt: Pretiulu de bolta alu unui esemplariu e 50 cr.; cu tramitere francata prin posta 56 cr.; 10 ess. costa 4 fr. 50 cr.; 25 ess. 10 fr.; 50 ess. 18 fr. 50 cr.; 100 ess. 35 fr. Comandarile se potu face prin epistole, prin assemnate postale de bani si prin avise postali.

Raportulu comisiunei de 5 esmisa pentru revisiunea ratiociniiloru

asociatiunei pentru literatur'a rom. si cultur'a poporului romanu pe an. 187 $\frac{1}{2}$.

Subsemnat'a comisiune are onóre a raportá on adunari generale urmátóriele:

1. Ratiociniulu pentru perceptiunile si erogatiunile fondului asociatiunei.
2. Ratiociniulu fondului academiei, si
3. Ratiociniulu cancelariei asociatiunei.

Esaminanduse si revedinduse d'in positiune in positiune, s'au aflatu in cea mai buna ordine si exactitate, cu acea observatiune, cumu'ca d'in sum'a de 200 fr. v. a. preliminata pentru spesele cancelariei s'au erogatu numai 140 fr. 75 cr.; prin urmare remane unu restu activu de 59 fr. 25 cr., cari sunt de a se refundá la cass'a asociatiunei prin ratiocinantele respectivu secret. II. dn. I. V. Rusu.

Deci subsemnat'a comisiune are onóre cu placere a propune cá onor. adunare generale se binevoiésca, pe langa esprimarea multiamitei a dá respectiviloru ratiocinanti absolutoriulu recerutu.

S. Sebesiu 5. Augustu 1872.

Georgiu I. Popu,
cá presied. alu comisiunei.

Nicolau I. Mihaltianu,
refer. comis.

D. Stoia,
membru in comis.

Nic. Sándor,
membru comis.

G. Popa m. p.

R A T I O C I N I U

despre starea fondului unei radicande academia romana de drepturi pro 187½.

Art. jurnalului	I n t r a t e														
	Banco-Note		Argintu		A u r u			Cass'a de pastrare		Banc'a gener. de ascur. reciproca „Transilvani'a”		Obligatiuni de statu		Sum'a	
	fr.	cr.	fr.	cr.	bucati	fr.	cr.	fr.	cr.	fr.	cr.	fr.	cr.	fr.	cr.
1	La adunarea generale a XI. tienuta in Fagarasiu in 7. si 8. Augustu 1871 au remasu in restu														
	—	98	—	—	—	—	—	—	1856	60	—	—	800	—	2657 58
	In anulu acest'a 187½ au intratu:														
2	Colecte si oferte														
	1174	39	—	—	12½ nap. si 34 galb.	227	50	—	—	280	—	—	1325	—	3006 89
3	Venitulu curatu dela unu concertu datu in Fagarasiu cu ocasiunea adunarei generale														
	241	90	—	—	1 galbenu	5	—	—	—	—	—	—	—	—	246 90
4	Venitulu curatu dela unu balu arangiatu de societatea de lectura in Blasiu														
	63	65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63 65
5	Venitulu curatu dela o representatiune teatrale data in Bogsi'a rom. (comitatulu Carasiului)														
	123	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	123 —
6	Venitulu diumatate dela unu balu arangiatu de tenerimea romana in Pest'a														
	40	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40 50
7	Interese dupa obligatiunile urbariali transilvane														
	63	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63 47
8	" " " de statu conv. in BV. si in arg.														
	34	10	41	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	75 60
9	" " actiile bancei generale de ascuratiune reciproca „Transilvani'a”														
	13	05	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13 05
10	Pentru argintulu si aurulu schimbatu in BN.														
	291	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	291 66
11	S'au elocatu in cass'a de pastrare d'in Sibiiu														
	—	—	—	—	—	—	—	—	1037	92	—	—	—	—	1037 92
12	D'in cass'a de pastrare s'au ridicatu capitalulu														
	2860	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2860 29
13	Si interesele conveninde pana la ridicarea capitalulu														
	98	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	98 32
14	S'au cumparatu obligatiuni urbariali transilvane														
	—	—	—	—	12½ nap. si 35 galb.	—	—	—	—	—	—	—	5130	—	5130 —
	Sum'a														
	5005	31	41	50	—	232	50	2894	52	280	—	—	7255	—	15708 83
	E r o g a t e														
15	Argintulu si aurulu schimbatu sub Nr. cur. 10														
	—	—	41	50	12½ nap. si 35 galb.	232	50	—	—	—	—	—	—	—	274 —
16	Banii elocati in cass'a de pastrare sub Nr. cur. 11														
	1037	92	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1037 92
17	Capitalulu ridicatu d'in cass'a de pastrare sub Nr. cur. 12														
	—	—	—	—	—	—	—	2860	29	—	—	—	—	—	2860 29
18	Pentru obligatiunile cumparate sub Nr. cur. 14 s'au platitu														
	3953	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3953 41
	Sum'a intratelor														
	5005	31	41	50	—	232	50	2894	52	280	—	—	7255	—	15708 83
	Subtragendu erogatele cu														
	4991	33	41	50	—	232	50	2860	29	—	—	—	—	—	8125 62
	Remane la adunarea generale a XII. in restu														
	13	98	—	—	—	—	—	34	23	280	—	—	7255	—	7583 21
	Specificatiunea acestui restu.														
	In bani gat'a														
	13	98	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13 98
	In cass'a de pastrare d'in Sibiiu														
	—	—	—	—	—	—	—	34	23	—	—	—	—	—	34 23
	In 7 actii de ale bancei generale de ascuratiune reciproca „Transilvani'a” a 40 fr.														
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	280	—	—	—	—	280 —
	In 19 obligatiuni de statu convertite a 100 fr.														
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1900	—	1900 —
	In obligatiuni urb. transilvane si anume 3 a 1000 fr., 1 a 500 fr. si 16 a 100 fr. m. c. = v. a.														
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5355	—	5355 —
	Sum'a cea d'asupra														
	13	98	—	—	—	—	—	34	23	280	—	—	7255	—	7583 21
	B I L A N T I U.														
	In anulu trecutulu au fostu remasu in restu														
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2657 58
	Dupa atragerea aceluia au crescutu in acestu anu fond. cu														
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4925 63

Sibiiu, 3. Augustu 1871.

Vasile Ardeleanu mp.,
controloriu alu asoc.

Const. Stezariu mp.,
c. r. capitanu in pens. si cassariu alu asoc.

Conformu conclusului adusu in siedinti'a a II. a adunarei gen. a asociatiunei transilv. tienuta in S.-Sabesiu in 6. Augustu 1872 punctu XVI. se da pr'in acest'a d'in partea presidiului asociatiunei d-lui cassariu si c. r. capitanu in pens. Const. Stezariu absolutoriulu cu privire la ratiociniulu seu despre fondulu infiintiandei academia romana de drepturi. S.-Sebesiu, 6. Augustu 1872.

Ladislau Basiliu Popu mp., presiedinte.

Acésta fôia ese
cate 3 côle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonédia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiiu, séu prin posta
séu prin domnii co-
lectori.

Nr. 24.

Brasiovu 15. Decembre 1872.

Anulu V.

Sumariu: Limbi universali. Limbi destinate la mórte. Limb'a romanésca. (Fine.) — Tabaculu si efectele lui. (Fine.) — Co-
lectiune de diplome istorice transilvane. (Continuare.) — Ratiociniu despre intratele si erogatele fond. asoc. trans. — Bibliografia.

Limbi universali. Limbi destinate la mórte. Limb'a romanésca.

(Fine.)

Déca pangermanii denega limbei slavo-ceche, ce-
lei magiare si totororu dialecteloru slavice d'in im-
periulu Austriei, d'in alu Germaniei (Posen etc.) si
d'in celu Otomanu ori ce dreptu la viétia, chiaru si
in casu candu nu s'aru indoi despre poterile loru vi-
tali, apoi se intielege de se-ne, cà limbei nóstre da-
coromanesci inca nu'i voru recunósce neci-unu dreptu
de essistentia. Ei presupunu cà acésta inca trebue
se apuna si se dispara de pre suprafaci'a Europei,
alaturea cu cea susu memorate. Cu tóte acestea,
pangermanii se ocupara pâna ací de limb'a nóstra
mai pucinu cà de ale altoru popóra de prin pregiuru.
S'ar parea cà pentru acésta loru séu le va fi lipsitu
tempulu, séu cà prudenti'a le dictédia cá se nu se
apuce d'intru-odata de spargerea mai multoru muri.
Se si mai póte cà ei pâna acumu aflasera cu cale a
o despretiuf. Intr'aceea aparitiunea scrieriloru pro-
fessoriului Rösler publicate despre romani si in con-
tra romaniloru, éra mai virtosu laudele si applausele
cu care au fostu intemperate acelea de càtra panger-
manisti preste totu, probédia cu totulu altu ceva: cà
adeca inca nu aflasera metodulu, cu ajutoriulu caruia
se prepare si se castige opiniunea publica a popó-
raloru celoru mari, pentru cá se se involiésca la
esterninarea limbei, prin urmare si a natiunei daco-
romanesci.

Celi tarí in credentia despre vitalitatea elemen-
tulu daco-romanescu ne voru objecta póte, cà noi
amu vedea ací nu sciu ce fantome, si cà numai càtra
acelea amu cugeta se tragemu attentiuenea lectoriloru
nostrii. Dara imaginatiunea nóstra este astemperata
prin etate, pros'a vietiei, esperienti'a ne-au deprinsu
ochii spiritulu prea de ajunsu, in càtu se scimu dis-
tinge intre apparentia (Schein) si intre realitate (Wirk-
lichkeit). Amu petrecutu ani multi cu pangermanistii,
le-amu vediutu tendentiele de aprópe, si amu auditu
desfasiurandu'si planurile la nenumerate ocaasiun, apoi
ne stau de inainte si scrierile loru. Cu tóte acestea,
se nu creda nimeni cà acelea planuri ne voru fi in-
suflatu vreo frica, ele au desteptatu numai simtiulu con-
servarei proprie nationale in gradu déca se póte, si

mai mare decàtu ilu aveamu inainte de aceea, si ne-
au impusu datorinti'a de a reflecta si pe altii la starea
lucuriloru, asia precumu sunt ele in tempulu nostru.
Curatu si respicatu dicu pangermanistii in mii de
variatiuni: Se stamu intru ajutoriu germaniloru d'in
imperiulu austriacu, pentru cá eli in unu periodu
órecare de ani se substitue limb'a germana totororu
celoru-lalte, prin urmare si celei romanesci, in inte-
ressulu culturai si chiaru intru alu libertatei omenesci,
éra acestu planu se fia realizatu pre càtu numai se
póte, totu numai prin midiulóce pacinite, precumu
sunt: introducerea producteloru literaturai germane
in tóte grupele si la toti individii càti cunoscú limb'a
germana; attragerea tenerimei càtra scólele si càtra
tóte institutele nóstre de educatiune, scientifiche, lite-
rarie, artistice etc.; insuflarea óresicarui despretiu
càtra originea poporului si tragerea ei la indointia;
cuceriri colossali pe calea economiei nationale, si
anume accapararea de calile loru ferate; colonisare
di si nópte cu germani si cu evrei, pe incetu, pe
nesimtite, si asia mai departe.

Facia cu acestea incercari ale pangermaniloru,
limb'a daco-romana are mai multe midiulóce de apa-
rare, precumu credemu noi, destulu de eficaci, in-
data-ce voru fi applicate fàra pregetu, cu aceeași
energia si perseverantia, cu care lucrea si altii.
D'in tóte limbele Pannoniei si ale Daciei neci-una nu
este asia homogena si asia bene intielésca pentru noue
séu diece milióne de suflete, precumu este cea roma-
nésca. D'in tóte acelea limbi neci-una nu e asia
usióra de invetiatu, precumu este limb'a nóstra, cea
ce se cunósce si d'in impregiurarea, cà in Transil-
vani'a ea este aceea prin care se potu intielege sasii
si magiarii intre se-ne, fàra cà se fia fostu limba a
statulu; sasulu adeca nu póte invetia ungueresce, éra
magiarulu necumu se invetie sasesce, dara se sparie
si de greutatea celei nemtiesci si nu o invetia. Asia
in Romani'a grecii si bulgarii invetia fórte usioru
romanesce si inca celi mai multi perfectu. Limbei
romanesce ii stau la dispositiune terminologiile totu-
roru specialitatiloru de scientie, de arte, de industria,
de comerci, navigatiune, strategia etc., luandu cà
d'in ale sale d'in latin'a, de unde si are Capulu, Frun-
tea, Ochii, Urechile, Faci'a, Nasulu, Barbi'a si Barb'a,
Gingi'a, Dentii si Masellele, Limb'a, Gütulu, Peptulu

si celelalte mai multe mii, totu asiá luandu si d'in limbele neo-latine ceea ce'i lipsesce. De aici provene, cà pre candu de ess. limb'a magiara scóse d'in vocabulariulu seu terminologiile latinesci si acumu lupta infricosiatu spre a se renasce numai d'in se-nesi in-sasi, pre candu acésta se isoledia totu mai multu de càtra cealalta Europa, pe atunci limb'a nóstra reluandu'si thesaurulu propriu perdutu odenióra, ba in parte chiaru turatu, se apropie totu mai tare de pórale cele mai luminate si anume de natiunile neo-latine. De aici minunatulu progressu ce a facutu limb'a daco-romana in unu periodu relative fórte scurtu si in mani'a celoru mai mari obstacule preste care a datu si mai dà inca in unele tieri locuite de romani, precumu si in mani'a slavomaniei unoru romani de sange amestecat. Regulele grammaticali ale limbei daco-romane sunt cunoscute si trasse in sisthema pàna in dilele nóstre intru atàta, in càtu amu ajunsu in acestu punctu pe natiunile cele mai inaintate. Cu regulele orthographice mai avemu óresicare difficultati, mai sunt unele neintielegeri intre noi; inse pàna se scape de ess. angliei, franciei, germaniei de orthographiile loru cele monstruóse, càtu absurde si ridicule, càtu si revoltatórie de spiritu, pàna atunci noi amu trecut preste difficultatile càte mai intempinamu de cólea pàna cólea, unii d'in lips'a tempului fisicu carele nu ne ajunge cá se ne invetiamu regulele limbei, altii d'in fatalitate cà de candu iau datu la scóla, au rosu totu numai la grammatice straine, unguresci, nemtiesci, grecesci, serbesci si ce mai sciu eu de care, éra pe cea romanésca neci cu ochii n'au vediat'o, in fine altii curatu numai pentrucà nu'i lasa lenea romanésca, care este mare dómna si mai mare tirana.

Sintactic'a nóstra nu ne este inca trasa in regule; atàta inse scimu cà sintactica mai usióra decàtu a nóstra nu are neci-una limba européna; ordinea, legatur'a cuventeloru este atàtu de naturale, in càtu constructiunea romanésca curge cá unu riu linu; inse bene se fimu intielesi: constructiunea romanésca curge linu. éra nu cea latinésca, elinésca, nemtiésca, unгурésca, serbésca investita in cuvente romanesci, de care ne batemu jocu in modulu acesta si vetamam audiulu romanescu pàna la scandalu, nu numai candu traducemu, ci adesea si candu scriemu càte ceva originalu, cá si cumu ar scrie romanesc unu germanu, unu magiaru, unu serbu, in a carui capatiena ideile se afla dispuse in ordine fórte multu differitória de ordinea in care se afla acelea in creerii romanesci. Celu care voliesce se cunósca sintactic'a romanésca, se se ocupe barbatesce cu lectur'a acelor scriptori ai nostrii, carii au respectatu geniulu limbei nóstre atàtu in prosa càtu si in poesia, in traductiune cá si in originalu, cu conscientia si pietate. Acelea scripte se ne fia de modellu, éra nu scripte cá se dicemu asia, bastarde, care si atunci candu aru fi se fia originali, suna totu cá traductiuni.

Phraseologi'a limbei nóstre ni-o va da in abun-

dantia dictionariulu celu mare ce se publica de càtra comissiunea lexicographica sub auspiciile societatei academice; éra in pronunsierea limbei nóstre vomu face fórte bene, déca ne vomu accomoda cu totii dupa aceea ce se aude mai alesu in capital'a Romaniei, in cercurile literatiloru si in partea mai de frunte a societatei romanesci, unde, esceptiune facèndu de càteva erroru gramaticali nesuferite si de càtiva barbarismi grosolani turco-arabici, séu serbo-rusesci, pronunsiatiunea este in adeveru frumósa, dulce, attragatoria, cá si music'a buna. Se essilamu d'in vorbirea si d'in scrierile nóstre ori-ce cuventu barbaru, a carui necesitate nu se simte de locu. Este unu adeveratu scandalu, cà mai alesu in unele diaria de ale nóstre inca totu mai damu preste cuvente barbare, tocma si turcesci.

Si ce trebuintia mai avemu noi de ingaduire (concedere, permettre, lasare), vremelnicu (provisoriu, interimale), staruire (insistere), chipzure (planuire, proiectare), si de altele cá acestea.

Se introducemu critic'a in literatur'a nóstra, pentrucà 'ia venitu tempulu. Inainte cu treidieci si vreo cincideci de ani Ioanu Eliadu disese tenerimei romanesci: Scrieti baiati romanesc ori-cumu, numai scrieti. Eliadu avea dreptate se dica tenerimei inainte cu 35 ani cá se scrie ori-cumu, numai se scria, pentrucà se invetie a scrie, adeca a traduce si a compune càte ceva romanesc, in limb'a patriei si a natiunei, éra nu totu in limbi straine, pe alocurea chiaru barbare. Astadi inse, dupace amu facutu scóla de duoe generatiuni aprópe, avemu se formulamu provocarea lui Eliadu cu totulu altumentrea: Scrieti baiati bene, séu nu scrieti de locu, déca ati fostu atatu de nepasatori si lenesi, cá se nu ve invetiati limb'a perfectu. — Critic'a va avea apoi se decida si intre scól'a numita a latinistiloru radicali, latinisti cu ori-ce pretiu, si intre a slavistiloru, scóla cunoscuta la tenerime si sub numele de bajocura Tonbatera, care sub pretestu, cà nu toti dacoromanii isi potu reduce originea loru la coloniile lui Traianu, ceea ce concedemu si noi, ar volí se ne impuna unu galimathias de limba slavo-greco-turco-romanésca, de care astadi fugu inea si portareii de pe la tribunale, conductorii posteloru, ba inca si bacanii. Asia este, criticeii 'ia venitu tempulu, nu scimu inse déca amu ajunsu cá se avemu destui ómeni demni de a porta pen'a de critici, pentrucà nu toti ómenii carii au mancarimea de a critica in dilele nóstre, merita numele de critici. Se invetiamu si noi a distinge strinsu intre critici si criticastrii. Dela unu omu erudit care simte in se ne vocatiunea de criticu, se cere fórte multu; d'in contra criticastrii bajocoriti de Martialis in person'a lui Zoilus, sunt ómeni de aceia plini de vanitate, despre carii tienu latinii cà 'ia inganfatu scienti'a (scientia inflat); ómeni carii dupace ascultara trei patru collegiuri la vreo universitate si mai citira inca vreo trei patru carti erudite, se sparia ei insii de inaltimea eruditiunei proprie, capulu li se clatina de greutatea

scientieloru si caciul'a le stà pe urechia, pentrucà nimeni nu este invetiatu cá densii, numai ei au sorbitu scienti'a cu lingur'a si au beutu lumin'a cu litr'a cea de fluide. Critic'a manuita de càtra asemenea ómeni va degenera fórte curendu, precumu s'a intemplat de ess. la greci si la magiari in tempulu nostru, la nemti si mai inainte, cá si astadi, in insulte personali, in confusiune babilonica, in càtu se nu mai alegi adevverulu d'in minciuna. Criticulu trebue se fia nu numai omu' erudit, ci si de prea buna educatiune, de simtiemente nobili innascute, de caracteru morale, probatu, nu cumu-va se fia ceea ce se dice pe romanesce, brandia buna in fóle de cane. Vocationea criticiloru este d'in natur'a sa neplacuta, ea semena multu cu a chirurgiloru, carii au nu numai se faca diagnosea morbului si se scrie la recepte, ci se si curatie si se spele ulcori, puróie, se faca compresse si se lege bubele, éra candu nu merge cu midiulóce mai blande, se apuce si lantieta, inca si petr'a iadului. Ce ati dice inse dvóstra despre unu chirurgu, carele intrandu-ve in casa cu caciul'a pe ochi, cu caltiamentea necurata, cu manile pline de sange, s'ar lungí pe sofa si ti-ar striga in tonulu unui manatoriu de magari: me, stai se 'ti scotu acea massea afurisita cu acestu ciocanu; éra intorcènduse càtra soci'a ta, o ar infrunta mojicesce dicèndu: dta totu bolnavósa, dara cine dracu te pune se mai faci la copii. Se intielege cà la unu badaranu de calibrulu aceluia in locu se'i dai ascultare, 'iai arata usi'a si trepte.

Intr'aceea se nu intramu mai departe in amerunte filologice, si neci in natur'a critice; se le lasamu pe acestea filologiloru si buniloru critici.

In interessulu limbei nóstre se indemnamu pe generatiunile tenere cá se invetie limb'a latina mai bene decâtu ori-care alta tenerime si se o cultive in tóta viéti'a lor. Limb'a daco-romana e destinata de Provedenti'a cerésca cá se succéda limbei latine in viéti'a publica a natiunei romanesci d'incóce, si se reocupe loculu limbei eline d'incolo de Carpati, precumu acolo l'au si ocupatu intru tóta puterea cuventului.

Numai limb'a romana e in stare de a midiuloci cointielegere durabile intre nationalitatile d'in Transilvani'a, d'in Banatu si d'in comitatele Ungariei locuite si de romani. Numai cu ajutoriulu limbei romanesci se póte midiuloci transplantarea ideiloru salutare si a toturor cunoscintieloru omenesci, atátu d'in classicii antici, càtu si dela popórale apusene si meridionali. De aici urmedia, cà noi ne implinim datorinti'a de bunii patrioti, candu recomandam altoru popóra conlocuitorie cá se invetie bene romanesce. D'in contra, numai prin limb'a magiara ne-amu isola cu totulu de càtra Europ'a luminata, séu in casulu celu mai buuu ne-amu peface in unu poporu bastardu germanisatu. Spre a evita inca si acestu pericolu, nu avemu se crutiamu nimicu dela cultivarea limbei romanesci. Ori-cine s'ar mai oppune

acestui scopu, ar commite crima nu numai in contra natiunei romanesci, ci si in contra patriei. A volí se impedece cultur'a si latirea limbei romanesci, semnifica a te oppune culturai europene, a compromitte si impedece progressulu unui poporu de mai multe milióne, a'i nega individualitatea nationale si dreptulu seu de essistentia. A nu faca limbei romanesci locu largu in afacerile publice, in legislatiune si administratiune, semnifica a denega natiunei care vorbesce si scrie acésta limba, dreptulu de a fi gubernata si administrata bene, semnifica mai in scurtu, a-o tiené sub jugulu tiraniei, ceea ce inse nu se mai póte in neci-unu modu si pe neci-una cale. Este prea tardíu, multiamita lui Ddieu, prin urmare in acésta directiune ori-ce fatiga e indesiertu. Pedece, amanari, traganari voru mai fi, dara in fine, limb'a si cu ea natiunea totu va ajunge acolo, încàtrau a pornitu. Cincidieci de ani si chiaru unu seculu intregu inca nu decidu in modu definitivu asupra unei natiuni de 9—10 milióne. Pangermanismulu isi va incerca fortun'a cu perseverantia demna de uua cauza multu mai buna, depende inse numai dela energi'a, prudenti'a si dela credentiele romaniloru, pentru cá se i se póta dice órecandu: Ai intardiatu, cerca'ti fortun'a in alta parte. Magiarismulu! Pecatu de tempulu celu pretiosu pe care'lu perde cu planurile sale cele desperate. Cautati de ess. la nou'a universitate d'in Clusiu, séu si la cea vechia d'in Pesta, cumu ajunge successive, cá se nu mai intielega pe nimeni si se nu o intielega nimeni in afara, cumu limb'a in care asculta ea collegiale, devene curata anomalia pentru popórale europene, pentru intreg'a societate europeana. Vedeti inse d'in contra, cumu tenerimea romana care trece dela scólele midiulocii romanesci si dela facultatile d'in Bucuresci si Iasi la Itali'a, Franci'a, Ispani'a, chiaru si in Angli'a, in scurtu tempu s'a familiarisatu cu acelea limbi, cumu ea se si simte cá a casa; terminologi'a o are cá si d'in una limba universale; tenerii pricepu pe professori, si acestia potu vení in atengere imediata cu ascultatorii lor de nationalitate daco-romanesca.

Asia dara, ocupese filosofii de limb'a loru universale, lucre cosmopolitii in sensulu loru pentru scopuri humanitare, provóce pangermanii pe tóte celelalte popóra la lupta, perdia'si magiarii tempulu lor cu incercarile cele mai desperate de a impune limb'a lor la toti compatriotii lor, tóte acestea voru trece preste daco-romani, precumu au trecut gotii, hunnii, avarii, turcii si tatarii, numai noi se fimu si se remanem tarí si neclatiti in convictiunile nóstre, in poterile vitali, in facultatile spirituali si morali, numai noi se nu fimu lenesi intru desvoltarea aceloru poteri si facultati admirabili, care ne-au asecuratu essistenti'a nóstra nationale intre pericle extraordinarie, a caroru parecchia abia o mai affi in istoria, si prin care alte popóra au si disparutu d'intre cele vii. Astadi cá totu-deauna, iuca ne amerintia pericle; Astadi avemu se luptamu pentru essistenti'a nóstra,

inse între conjuncturi neasemenatu mai favorabili de câtu le-au avutu vreodata parentii nostrii in totu decursulu seclorou, decandu Daci'a si Panoni'a fusesera desbinate de càtra imperiulu Romei antice. Stefanu Szécheni disese despre natiunea magiara, cà aceea dupa totu trecutulu seu istoricu nu a fostu, adeca nu essistase cá natiune in sensu mai inaltu, ci cà ea de aci înainte, in venitoriu, are se fia natiune. Cu mai mare dreptu potu dice astadi daco-romanii, cà déca ei până acumu n'au fostu natiune, au se fia de siguru in venitoriu, pentrucà acumu asecurarea essistentiei, desvoltarea, consolidarea politica si óresicumu fortificarea morale si fisica depende mai multu dela ei decâtu dela ori-care altulu. Asia dara se avemu in vedere ori câte curse ni-se prepara, inse prin nimicu se nu ne descuragiamu, si cu atàtu mai pucinu prin misieliile unoru renegati si prin acei ómeni mici de sufletu, carii fiendu-cà n'au avutu in tóta viéti'a loru incredere in propri'a loru individualitate, le lipsesce si increderea in individualitatea nationale si in puterea de viétia a natiunei.

G. B.

Tabaculu si efectele lui.

(Fine.)

D'in acestea date fia-care fumatoriu isi póte face computulu seu fórte usioru dupa cantitatea si calitatea de tabacu si de sugare ce consuma. Celu mai moderatu fumatoriu consuma pe anu 10 punti de tutunu, séu câte 3 şugari pe di, fia in pretiu numai de câte 2 cruceri. Éca contributiune de circa 22 fior. val. austr. pe fia-care anu. Se punemu cà d'in trei milióne de romani fumedia numai una suta de mii de barbati: $100,000 \times 22 = 2,200,000$, adeca duoe milióne duoe sute mii de fiorini pe fiacare anu! Dara încerca-te de cere dela aceli fumatori, cá se fumedia numai câte 2 sugare pe di, éra pretiulu dela 1 sugara, adeca 7 fr. 30 cr. se'i numere pe taxe si carti scolastice pentru filii séu pentru fratii sei; candu ii si dà, pare cà 'si dà d'in vederile ochiloru, éra candu ii dici se mai ajute si elu literatur'a nationale cu câte ceva, mai abonandu la vreo carte, la vreunu diariu, pare cà vrei se'i scoti tóte masselele, te injura si 'ti dice cà elu n'are se dea bani pe flécuri, pe nimicuri si pe minciuni de ale carturariloru.

Sunt destui ómeni carii nu se ajungu cu câte 50 si până la 100 fr., 10 până la 20 de galbini pe tutunu si sugare. Sunt carii nu fumedia sugare mai effine de 6 până in 10 cri una, câte 6—7 pe fiacare di. Se dicemu inse cà acestia facu exceptiune dela regula.

Intr'aceea se nu ne aflamu noi mai întiepti decâtu tóta lumea, neci se ne aratamu nedrepti càtra ómeni, prin urmare mai înainte de a ne da opiniunea despre întrebuintiarea tabacului, se întrebamu: nu cumuva fumatulu de tabacu si trasulu lui pe nasu este priintiosu organismulu omenescu intr'unu modu

séu altulu asia, in câtu spesele care se facu pe tabacu, se correspundia la folosulu ce ar aduce elu. Acésta întrebare o amu pusu in epoce diverse la mai multi medici, între carii unii fumá si ei insii, éra altii nu fumá de locu. Neci-unulu d'in acei medici n'au avutu curagiulu a ne spune apriatu, cà tabaculu ar fi folositoriu ómeniloru preste totu; dara unii d'in ei facura óresi-care esceptiuni numai pentru unele organisme, altii spusera verde: nu e de neci-unu folosu, d'in contra, la multi strica fórte tare; dara ce se faci lumei, ea voliesce se fia insielata, — insiele-se. Altii medici fórte seriosi, carii considera cestiunea d'in mai multe puncte de vedere, sciu se enumere multime de stricatiuni pe care le aduce tabaculu ómeniloru; apoi fara a volí se lase pe lume cá se se insiele, ei d'in contra, dau ómeniloru consiliu cá se se lase de tabacu. Intre argumentele acestoru medici aduse in contra tabacului aflamu unele cá acestea:

1. Tabaculu cere solu (pamentu) fórte bunu, gunoitu si lucratu cu mare grija si diligentia. Anume in Europ'a este fórte raru acelu tienutu séu coltiu de tíera, unde locuitorii se aiba pane de ajunsu, in cele mai multe casuri le lipsesce pana buna, sanetósa si intaritória, de grau séu, de secara. Deci ómenii flamandi de pane buna, se nu fia nebuni si se nu plantedia tabacu puturosu in agrii in carii le-aru cresce granele cele mai frumóse, éra déca au lipsa de bani, se vendia d'in prisosú, grau si secara in loculu frundiiloru de tabacu.

De aici urmedia, cà cultivarea tabacului considerata d'in punctulu-de vedere alu economiei nationale si alu vigórei si tariei fisice a ómeniloru, este fórte stricatiósa, pentrucà prin acea cultivare se micşioredia indirecte nutrementulu celu sanetosu si daturiu de viétia, dandu ómeniloru in locu de acesta numai fumu innecatoriu si orbitoriu, séu pulbere tempitória de mirosu.

2. Tabaculu nu este bunu neci de medicina pentru ómeni. Analisea chemica ce s'a facutu mai de multe ori tabacului arata, cà partile constitutive ale acestei plante in starea sa naturale sunt: Oleiulu etericu ce se numesce Nicotianinu, unu alcaloidu fórte fluidu cá ori-ce gasu, anume Nicotinu, apoi albusiu (albumen ovi), gummi, resína, cumu si duoe acide organice, adeca acime de maru si acime de lamíia (citróna, Malum citri). D'între acelea substantie Nicotianinulu si alcaloidulu Nicotinu sunt duoe veninuri (Venenum, toxicum) narcotice d'in cele mai periculóse, care estrasse si date in óresicare cantitati, omóra indata. Acestea sunt acelea veninuri care se desvólta si prin fumatulu tabacului si incepetoriloru le facu dorere de capu, grétia mare cu versatura si adessea cu urdinare, până se mai deda organismulu cu aceste veninuri si substantie irritatórie, cumu se deda cu altele multe, până si cu arsenicu (pétr'a siorecelului), cu opium (afionu), cu extractu veninosu de canepa verde numitu hágis, cu

vinarsu etc., care inse tóte au inurintia destructiva asupra corpului.

3. Tabaculu arsu, adeca pfacutu in fumu si óresi-cumu destillatu, prin iniuriu'a aerului atmosfericu se desface in alte substatie si anume unu feliu de oleiu rancedu si usturos ammoniacu, parafinu, ceva acide, apoi in gazele cunoscute, adeca carbonicu, oxidu carbonicu si hidrogenu, cumu si salitru (nitru, silitra, Salpetae) la care se adaoga si cele dnoe substantie narcotice descrise mai susu. Physiologii moderni au facutu mae experimete pentru cá se afle folóse positive care ar resulta pentru omu d'in acestea substantie prouise prin fumarea tabacului, pâna acumu inse n'au aflatu neci-uniculu. Se dice, inse numai se dice, cáumatulu ar inainta concoctiunea (mistuirea) in stomahu, cá ar apara de infectiuni (molipsiri) miasmátice ar alina dorerea de massele. Se póte la câte unu d'in unu milionu de ómeni. De alta parte inse perienti'a de tóte dilele invetia, cá cei mai multi fnatori, cumu amu dice de professiune, fumandu tótdio'a, perdu apetitul si manca fórté pucinu, cá-concoctiunea sufere tare prin impucinarea umedimilu ce se numescu scupatu si bale; mai departe si ai anume fumarea de sugari ataca adessea ochii, érfumulu celu totudeauna caldu ataca si innegrescentii, usuca pep-tulu, adeca are iniuriintia stricása asupra plumaniloru, mai virtosu la ómeni de constitutiune delicata. Cautati numai la aceli tenerei nerbosi carii in Romania se numescu putioi, cumu la unele femei fumatórie, cumu se cunoscú efele pe faci'a lorú cea palida, sarbeda si óresi-cum afumata cá si a tiegancelorú d'in corturi si bordeiúndiele lorú uscate si albe, vocea lorú ragusita séu tai inchisa, molateca, pare cá ar fi vocea unorú mbundi dupa nesce iritatiuni estraordinarie, éra resratiunea lorú se simte cátu colo. Mai cautati si lacei ómeni inaintati in etate, discordati cu totul prin fumarea cea excesiva, in cátu nu potú petrecúci unu patrariu de óra fara iritatiune noua, nu potú lucra nimicu fara a'si aprende éra si éra pipa, tubucu (turcescu), séu sugara. Asemenea stare a organismulu nu póte se fia simptoma de sanetate, ci m'acurendu de ceva contrariu. Sunt physiologi carii edu asia, cá fumatulú de tabacu ar avea iniuriintia destructiva inca si asupra poterei generatórie, cá lucrú déca s'ar adevérú pe deplinu, ar merita cá mai de aprópe luare-amente a totororú ómenilor carii dorescu cu totu dreptulu, cá natiunea se se reintregésca totu numai cu individi in totu respectu íntregi, sanetosí, vigorosi, adeca plini de potere, recumu fusesera odenióra individi spartani si legnarii Romei. In ori-ce casu, noi suntemu si pâna cumu de parere, cá baietii mucosi si balosi prin natu isi prepara directe si indirecte impotenti'a u pentru etatea candu voru avea a se casatorí. Fumatulu pe langa ce debilitedia organismulu cu a mai multu cu cátu acesta este mai fragedu, mai duru, mai teneru,

mai nematoru, apoi si dá ocaziuni desse la insociri si cameraderii de cele mai perverse, anume la betía si desfrenare cu femei destramate, cu lapedaturele totororú femeilorú, care au dusu pe atáti teneri nepatiti la mormentu. De altumentrea se ve spuna in acestu punctu medicii buui insutitu mai multe decâtu scimu noi. Mai in scurtu, suntemu de opiniune, cá tenerimea frageda si nematora neci-decumu si sub neci-unu pretestu se nu fia suferita a fuma.

Noi romanii nu avemu de perdutu neci-unu feliu de potere, neci fisica, neci spirituale, neci de bani si de alte averi si cu atátu mai pucinu de tempu. Tocma pentru acésta

4. Se mai luamu in cea mai de aprópe consideratiune tóte daunele cele colossali si enorme, care provinu dela fumatu prin nenumeratele incendiuri cauzate prin trasnit'a de pipa si sugara, aruncata séu uitata intre obiecte combustibili, séu prin aruncarea de asia numitele catranitie séu lemnusie de aprinsu, de cátra unii desiuchiati. Diarietale d'in tóta lumea ne aducu pe fiacare di esemple nenumerate despre infricosiatele devastatiuni cauzate prin foculu de pipa séu sugara. Cetati cá si sate, palate cá si cascióre tieranesci, recoltele anulú, averile castigatú cu sudóre de multi ani, chiaru vietú de omu sacrificatú intr'unu momentu la idolulu selbatecilorú Indiani, carorú ei aducu profumu de tabacu. Unu lalau, unu stren-gariu séu unu motoflete arunca sugar'a sa in drumu, nesce dame trecu inainte, sugar'a apuca in dependenti'a (slepulu) rochiei lorú colorate cu substantie oleóse, rochi'a se aprende si femeia cea mai frumósa este fiic'a mortiei intre dorerile cele mai crancene. Unu altu hebeucu adórme cu sugar'a in gura, straietale de patu se aprendu, arde si elu, éra in unele casuri si famili'a lui, séu cá móre innecata de fumu, adúncita in somnu. De câte ori s'au vediatu ardiendu vestmentele dío'a mare pe câte unu fumatoriu náucu, care 'si bagá pipoiulu nestinsu in bosdunariu. Altedati se vedu cara cu marfa, cu granatie si cu fenu ardiendu d'in caus'a pipei si a sugarei, in cátu ómenii abia potú se'si scape vitele si vietú'a lorú cu fug'a.

Scimu bene cá nu noi vomu fi aceia carii se abatemu prin vocea nóstra pe ómeni dela fumatu, cu tóte acestea ne simtiramú obligati a reflecta pe publiculu nostru la efectele tabacului, déca nu mai multu, incaí d'in punctulu de vedere alu economiei nationale. In ce punga mergu miliónele pe care le aruncamú noi pentru tabacu? CREDU CÁ MERITA CÁ INCAI NOI CESTI DE D'INCÓCE SE NE PUNEMU ACÉSTA ÍNTREBARE MAI ADESSEA.

In fine, mai inainte de a ne inchiaie appetiarietale nóstre asupra tabacului, rogamú pe fumatorii pasionati, cá se'si domine passiunea celu pucinu in unele casuri esceptionali. Asia de ecs. se nu fumedia in chiliile femeilorú (in Gineceon), pentrucá cele mai multe femei sufere fórté greu fumulu de tabacu, éra altele nu'lu sufere neci-decumu, le apuca dorere de capu, lesínu, si in totu casulu se turbura, pentrucá

li se imputu si ingalbinescu vestmentele de fumu, dara érași cele mai multe se genedia a spune barbatiloru verde in facia, cà nu le place. Se se feré-sca a deda pe prunci cu fumu de tabacu. Se observe unu feliu de buna cuvenintia, conteninduse dela fumatu macaru in adunari de celea serióse, unde nu incapa tandalitur'a cu sucitulu de sugari. Unii nu se potu conteni cá se nu faca la sugari inca si in baserica, pàna candu se mai audu cuventele finali (Otpust) d'in gur'a preotului; semnu cà neci-odata n'au sciutu a'si calca pe potfele loru, neci ale domina.

Altele multe càte aru mai fi de disu despre tabacu, se potu afla, cumu se observà si mai susu, dela medicii cei buni si intiepti (nu dela toti), cumu si d'in unele carti serióse care s'au scrisu in acésta materia. B.

Colectiune de diplome

d'in diplomatiulu comitelui Iosifu Kemény, care privescu mai alesu pe romàni (valachi).

(Urmare.)

1428. post. 11. Nov. App. D. Tr. T. V.

Sigismundi Regis consensuales — super collato Jure regio in posesione Alsó-Füld habito pro Georgio Erdélyi ejusque filio Andrea,

Regele Sigismundu face donatiune comun'a rurale Fildulu de diosu d'in comitatulu Clusiului la unulu Georgie Ardelenu, pe care'lu lauda fórte multu pentru meritele lui militare mai virtosu in contra tureiloru, despre carii dice, cà neincetatu facu invasiuni in tierile lui si cà 'i sunt cei mai periculosi inemici. Acelu Georgie Ardelenu era recomendatu lui Sigismundu de comitele Pipo si de Ioanu Iacsiu comite pe atunci alu secuiloru.

Nos Sigismundus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex. Memoriae etc. quod nos, qui ex nostri regalis regiminis officio, cunctorum nostrorum fidelium obsequia, et actus virtuosos, dignis remunerationum antidotis, et retributionum donis solemus premiare, recensitis, et in nostri cordis armario digne promeritis fidelibus, ac uberrimis, et laude dignis servitorum meritis, multifariis obsequiis, ac sinceris, et virtuosis complacentiis fidelibus nostris, dilecti Egregii Georgii Erdélyi dicti filii quondam Gregorii filii Eliae de Tamásfalva, alias quondam magnifici Comitis Piponis, nunc vero fidelis nostri sincere dilecti magnifici Joannis Jakch de Kusal comitis sicularum nostrorum familiaris, per ipsum nobis, et sacro nostro Regio Diademati sincero cum affectu, in plerisque nostris, et Regni nostri arduis agendis, et expeditionibus difficillimis, sicuti prosperis, sic et arduis, agilitate strenua, et sollicitudine indefessa, rebus suis, et personae non parcendo, locis debitis, et temporibus opportunis, et praesertim in diversis nostris exercitibus expeditionibus contra saevissimos Turcos Crucis Christi persecutores, et

Regnorum nostrorum continuos invasores, et emulos capitales, in his inferioribus, et Transalpinis partibus nostris multiplicatis vicibus habitis, juxta nostrae Majestatis libitum, et honoris incrementum exhibitis laudabiliter, et impensis; volentes propterea ipsum Gregorium Erdélyi nostro Regio favore prosequi gratioso, omne et totum Jus nostrum Regium, quod in possessione ipsius Georgii Erdélyi Also Föld vocata in Comitatu de Klus partium nostrarum Transylvanarum situata, ipsum Georgium, ut ipse refert juri suo titulo acquisititio concernente, in cujus dominio ipse Georgius se, et neminem alium a tempore ademptionis ejusdem pacifice sine motione perstitisse, et nunc persistere adserit, quomodolibet, et qualitercunque haberemus, et nostram quibuscunque rationibus, et de causis concerneret Majestatem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, locis scilicet sessionalibus, terris arabilibus, cultis et incultis agris, pratis, pascuis, silvis, nemoribus, montibus, vineis, aquis, fluviis, aquarum decursibus, molendinis, locisque molendinorum, et generaliter quarumcunque utilitatum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad hujusmodi Jus nostrum Regium rite spectantibus, sub suis veris metis, et antiquis limitibus, quibus, idem hactenus legitime tentum fuisset et possessum, ex certa Majestatis nostrae sententia, et animo deliberato, annotato Georgio Erdélyi, et per eum Andreae filio suo, ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis, dedimus, et contulimus, imo damus, donamus, et conferimus, jure perpetuo et irrevocabiler possidendum pariter et habendum salvo jure alieno. Harum nostrarum vigore, et testimonio literarum mediante, quas in formam nostri privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum in Kevi feria secunda proxima post festum B. Martini a. D. 1428.

Copiam obtinuit Josephus Benkó a Josepho Dobo de Alba-Julia.

1429. 31. July. App. D. Tr. T. V.

Regele Sigismundu dedese unu feliu de privilegiu acelu calugari franciscani, carii se numescu pe sene Minoriti, si carii locuía pe atunci in claustrele seu monasteriele dela Cevi, Sebesiu, Hatiegu'si Orsiova. Ladislau (Vladu) Ciacu vaivodu alu Transilvaniei dà calugariloru d'in Hatiegu unu transumptu, adeca copia authentica dupa acelu privilegiu*).

*) Calugarii minoriti fusesera destinati de papa si de regii Ungariae multu mai înainte de Sigismundu, pentrucá mai anume aici in Dacia se faca propaganda confessionale, se tiena lupt'a cu calugarii greci, se apere auctoritatea papei si cu aceea pe a regiloru „apostolici“ unguresci, se le ajute acestora spre a subjuga tota Dacia si a departa de aici orice influentia a imperiului bisantiniu si a greciloru preste totu. In adevveru cà toama in aceastea regiuni ale nóstre romanesci isi dederu in capete mai de multe ori capii basericesci si politici, éra calugariloru minoriti le amblá uneori fórte réu, cà ei era persecutati, omoriti. trasi in tiépa, mai alesu de càtra unii domni ai Munteniei. Semena multu, cà acei calugari era in acelea tempuri multu mai ignoranti, brutali si barbari decatu au fostu calugarii grecesci, carii chiaru se nu aiba neci unu feliu de invetiatura teoretica, totusi de comunu

1429. Datum in oppido Hatzak in vigilia festi Beati Petri ad vincula. Ladislai de Chak, Waivodae Transilvani, et Comitiss de Zolnok transumptionales, vi quarum ad preces fratrum minorum ordinis S. Francisci de Claustro de Haczak transumit Privilegiales Sigismundi Regis 1428. post 30. Novembris eisdem fratribus in Claustro de Chevi, de Sebes, de Haczak, et de Orsova commorantibus elargitas.

Ex tabulario fratrum minorum S. Francisci Reformatorum Cassoviensium.

Edidit P. Vincentius Blabod in annalibus suis.

„ Batthyány Leg. Ecc. T. III. p. 408. in Nota f.

„ Fejér C. D. T. XI. p. 458. (sed solum has transumtas.

1429. et 1430. App. D. Tr. T. V.

Estrasu d'in Regulamentulu militariu de insurrectione generale datu de regele Sigismundu. In acestu regulamentu se vede curatu, că poporul romanescu in Transilvani'a in secululu alu 15-lea mai era consideratu d' rege că corpu nationale separatu, de sene statatoriu, ori canduse cerea că se se inarme si se essa in contra inemiciloru; totu nadata aflamu si d'in acestu documentu, că precumu Sasii, ecuii si Nobilii, asia si Romanii (Valachi) avea a se scola sia lupta cu tôte poterile, adeca cu tôte braciele câte era capace a inverti arme (cum tota potentia). Preste acésta banderia (Bataliónele) episcopesci si vaivodesci se compunea in partea lu cea mai mare totu numai d'in romani, adeca d'in iobagii romanesi locuitorii in satele supuse episcopului si vaivodului cá d'ni feudali*).

Sigismundi Regis regulamentum insurrectionale generale, ex quo evenit, quod Eppus Transilvanus habuerit Banderium unum, Vajvoda Transilvanus Banderia duo, Comes siculorum Banderia duo, quod Saxones, siculi, nobiles, et Valchi insurrexerint cum tota potentia. — Saxones, et suli subministraverint 4000 milites, nobilitas Transilvanica 3000 milites, comitatus Kraszna subministraverint 100 milites. Uterque comitatus Szolnok 400 milites.

Edidit Fejér C. D. T. X. pl. VII. p. 243. et ponit ad a. 1430.

Kovacsics ponit ad a. 1429.

sunt mai fini, óresicumu mai subtiri importarile loru, mai cruciatori pentru debilitatile poporului, mai raffinati asia, in cătu afara de calugarii de nationalitate itala si francésca, altii nu potu rivalisa cu cei grecesci in necanu respectu. De altumentrea documente de natur'a acestorasi au loculu loru si in istori'a eclesiastica a Daciei.

*) Acestu documentu, adeca regulamentulu militariu de insurrectione d'in dilele regelui si ierarului Sigismundu ar merita că se fia reproducu dupa Cod. pl. alu lui Fejér intru tóta estensiunea lui, pentru că cu atâta mai limpede se vedemu, in ce mesura mare participá romanii sustinerea si apararea patriei cu armele, si totu-unadata se nóscemu, cătu de mare neadeveru vorbescu aceia carii pretend că numai ei de ei au sustienutu acésta tíera, si adeca fãra romani. D'in contra, de candu ei au tractatu pe romani cá pe raiini, au rapeditu tíera in abissuri diverse si o au perditu. Steti si astadi d'in armat'a de linia una sutu diece mii de romani si totu atâtea d'in veti implea loculu loru.

Red. Trans.

1430. App. D. Tr. T. V.

Nicolae Gara palatinulu Ungariei dà unu attestatu, d'in care se vede, că trei filii ai unui Ioanu Gereb dela comun'a Vingardu au protestatu in contra venderei grebionatului d'in comun'a regésca Cálnicu, impreuna cu casele si curtea ce se tienea de acelu grebionatu*).

1430. Nicolai Gara Palatini Hungariae attestatoriae super protestatione Nicolai, Andreae, et Joannis filiorum Joannis Geréb de Wyngarth contra venditionem Grebionatus in possessione Regali Kelnek partium Transilvanarum, domusque et curiae ad eundem Grebionatum pertinentium, a praefato condam genitore suo communitati incolarum de Kelnek se invitis, et contradicentibus factam.

Exstant in Archivo Camerae Regiae Hung. aulicae.

Edidit extractum Fejér C. D. T. XI. p. 491—492.

1430. 30. Nov. App. D. Tr. T. V.

Vaivodulu Ciacu si vicevaivodulu Lépes dau grebionatulu, graff'a, prefectur'a, primari'a in comun'a Cârcea, popii dela Etiellu si fratiloru lui cu dreptu de hereditate, de si sasii (hospites) protestara**).

1430. Ladislaus de Chaak Woywoda Transilvanus, et Comes de Zolnok cum Lorando Lépes de Varaskezi Vice-Waywoda, et cum potioribus civibus, et senioribus septem sedium Saxonicalium, cum eis in Judicio consistentibus, Grebionatum villae Keores, simul cum universis ejusdem utilitatibus, contra preensiones hospitem eiatum adjudicant Ladislao Plebano de Eczel, et Nicolao, aliisque fratribus eorum perpetuo tenendum, possidendum, pariter et habendum. Datum in Civitate Cibiniensi in festo b. Andreae Apost.

Originale exstat in Archivo Mediensis.

Edidit Schuller in „Umriss der Geschichte Siebenbürgens“ I. Urkundenbuch p. 28—31.

(Va urma.)

*) Acestu documentu are interessu istoricu intru atâta, in cătu se vede óresi-care urma de amestecu alu palatinului Ungariei in affaceri transilvane, ceea ce pâna acilea nu s'a veduitu; apoi érași se arata urmele asia numitului grebionatu sasescu, carele pare că ar semena cu cneziatele romanesce. Unguresculu Geréb este corruptu d'in nemtiesculu Graev, Graef, Graf, care mai de multu semnificá unu functionariu pusu preste vreunu districtu, plasa, plaiu, investitu cu jurisdictiune si civile, si militaria. Gräf, Graf mai tardiu ajunse de simpla titulatura, că si lat. Comes etc.

**) Comunele Cârcea (nemt. Kirtsch, ung. Körös) si Etiellu (nemt. Hetzeldorf, ung. Aczél) sunt in scaunulu Medesiului.

I N T R A T E

Banco-Note		Argintu		A u r u			Cass'a de pa- strare		Banc'a gen. de asecur. reciproca „Transilvani'a“		Obligatiuni de statu		S u m ' a	
florini	cr.	florini	cr.	bucati	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.
502	37	—	—	—	—	—	3138	—	840	—	47780	—	52260	37
875	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—	1075	—
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—
1060	—	—	—	—	—	—	—	—	360	—	1115	—	2535	—
490	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	490	—
10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—
737	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	737	—
—	—	—	—	89 ¹ / ₂ napoleoni	805	50	—	—	—	—	—	—	805	50
11	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	29
205	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	205	50
140	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	140	—
139	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	139	—
227	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	227	77
12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—
23	85	188	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	212	10
1696	64 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1696	64 ¹ / ₂
86	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	86	29
5	35	270	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	275	35
53	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53	50
1358	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1365	—	1358	59
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1365	—
498	55	—	—	1 ¹ / ₂ nap. si 2 galb.	22	—	—	—	—	—	—	—	520	55
35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	—
1000	—	—	—	—	—	—	1000	—	—	—	—	—	2000	—
9177	70 ¹ / ₂	458	25	91 nap. si 2 galb.	827	50	4138	—	1200	—	50460	—	66261	45 ¹ / ₂

E R O G A T E.

400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	—
400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	—
200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—
200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—
256	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	256	66
120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	120	—
100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—
600	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	600	—
800	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	800	—
400	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	—
150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	—
150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	—
50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—
200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—
250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250	—
39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	—
—	—	458	25	—	827	50	—	—	—	—	—	—	1285	75
1022	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1022	45
172	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	172	17
83	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	83	66
241	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	241	50
5835	44	458	25	—	827	50	—	—	—	—	—	—	7121	19

Nr. curentu

E r o g a t e

fr. cr.

	Translature	
46 Pentru edarea F'óiei asociatiunei pana la ultim'a Decembre 1871		306 55
47 " " " " si pana la acésta adunare generale		636 —
48 Unu ajutoriu tehnicului Basiliu Mihailu in Vien'a		
49 Bani elocati la institutul Albin'a		

Sum'a intrateloru
Subtragèndu erogatele cu

Remane la adunarea generale a XII. in restu

Specificatiunea acestui restu.

In bani gat'a in BN. si meruntu	
In o carticica a cassei de pastrare d'in Sibiu si alt'a a institutului Albin'a	
In 30 actii de ale bancei generale de asecuratiune rcciproca „Transilvani'a“ à 40 fr.	
In 3 obligatiuni de loteria serie ^{504/3} , ^{608/9} , ^{1592/19} à 100 fr.	
In 7 " de statu convertite in BV. à 100 fr.	
In 33 " " " in argintu, d'entre care 2 à 1000 fr., 29 à 100 fr., 2 à 50 fr.	
In 85 " urb. transilv., d'entre care 2 à 5000 fr., 17 à 1000 fr., 5 à 500 fr., 57 à 100 fr. si 4 à 50 m. c. séu v. a.	
In 8 " „ banatiéne à 100 fr. m. c. séu v. a.	
In 1 " „ bucovinéna à	
In 26 prioritati à 200 fr. de drumulu feratu transilvanu	
In 1 actia à 200 fr. " " " "	

Sum'a cea deasupr'a

B I L A N T I U.

In anulu trecut au remasu in restu	
In anulu curente 187 ¹ / ₂ au intratu venitu curatu	

La olalta cu restulu d'in anulu trecut

Chieltuélele dupa detragerea sumeloru manipulatóre atatu la intrate càtu si la erogate au fostu

Subtragèndu acestea erogate, remane la adunarea generale a XII. restulu susu aratatu

Combinandu restulu d'in anulu trecut cu celu d'in anulu curente, au crescutu fondulu cu

Asociatiunea acést'a numera pana la acésta adunare generale membrii fundatori 74

D'entre acestia s'au inscrisu in anulu curente urmatorii domni:

Ioane Rodeanu, economu in Seliste, cu 2 obligatiuni urbariale transilvane	210 —
Constantinu Mariasiu, proprietariu in Visnia, cu bani gat'a	200 —
Comun'a Resinari cu 2 obligatiuni de statu convertite à 100 fr.	200 —
Iacobu Ciuceanu, economu in Resinari, cu 5 actii de ale bancei gen. Transilvani'a à 40 fr.	200 —
Pavelu Dunc'a, cons. gub. pens., pe lenga o obligatiune oferita mai d'inainte, au mai depusu si a dou'a obligatiune de statu convertita pr.	100 —

Membrii ord., carii au depusu odata pentru totudeaun'a 100 fr. suntu 68

D'in acestia s'au inscrisu in anulu curente urmatorii domni:

Comun'a Capacielu in bani gat'a	100 —
Nicolau Cipu, perceptoriu in Fagarasiu, 1 obligatiune de statu convertita	100 —
Ioane Romanu, avocat	100 —
Isidoru Procopoviciu, popochu in Dorn'a Candreni, 1 obligatiune urbariale transilvana	105 —
Demetriu Varna, protopopu in M. Laposiu, 1 obligatiune de statu convertita	100 —
Teodoru Rosiu, profesoriu " " 1 " " " "	100 —
Nicolau Oprea Popa, economu in Seliste, 1 " " " "	100 —
Bucuru Cioranu, economu in Resinari, 1 " " " "	100 —
Ilariu Muciu Ureche, juristu si notariu in Resinari 1 " " " "	100 —
Bucuru A. Dancasiu, economu in Resinari 2 actii de ale bancei gen. Transilvani'a à 40 fr. si 20 fr. in bani gat'a	100 —

Domnii membrii ord. arata conspectulu respectivu de curèndu tiparitu;

D'in acestia au platitu:

145 tacs'a pe anulu curente 187 ¹ / ₂ ;	
199 " restanta d'in anii trecuti;	
6 " atatu pe anulu curente catu si restantii deodata;	
2 " anticipative pro 187 ² / ₃ .	

E R O G A T E

Banco-Note		Argintu		A u r u			Cass'a de pa- strare		Banc'a gen. de asecur. reciproca „Transilvani'a“		Obligatiuni de statu		S u m ' a	
florini	cr.	florini	cr.	bncati	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.	florini	cr.
5835	44	458	25	—	827	50	—	—	—	—	—	—	8120	19
942	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	942	55
120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	120	—
1000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1000	—
9177	70 ¹ / ₂	458	25	91 nap. si 2 galb.	827	50	4138	—	1200	—	50460	—	66261	45 ¹ / ₂
7897	99	458	25	—	827	50	—	—	—	—	—	—	9183	74
1279	71 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	4138	—	1200	—	50460	—	57077	71 ¹ / ₂
1279	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1279	71 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	—	—	4138	—	—	—	—	—	4138	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1200	—	—	—	1200	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	300	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	700	—	700	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5000	—	5000	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37170	—	37170	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	840	—	840	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1050	—	1050	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5200	—	5200	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—	200	—
1279	71 ¹ / ₂	—	—	—	—	—	4138	—	1200	—	50460	—	57077	71 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52260	37
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10692	88 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	62953	25 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5875	54
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57077	71 ¹ / ₂
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4817	34 ¹ / ₂

Sibiu, 3. Augustu 1871.

Const. Stezariu mp.,
c. r. capitanu in pens. si cassariu alu asoc.

Vasile Ardeleanu mp.,
controloriu alu asoc.

S'au scontratu cass'a si s'au aflatu intru tôte amesurata computului de mai susu.

Datu cá mai susu.

Paulu Dunca mp.

Ioane Tulbasiu mp.

Conformu conclusului adusu in sedinti'a a II. a adunarei gen. a asociatiunei transilvane tienuta la Sabesiu in 6. Augustu 1872 sub Nr. prot. XVI. se dà pr'in acést'a d-lui cassariu alu asociatiunei si c. r. capitanu in pensiune Const. Stezariu absolutoriulu cu privire la ratiociniulu seu despre starea cassei asociatiunei pre anulu 187¹/₂.

Sasu-Sebesiu, 6. Augustu 1872.

Ladislau Basiliu Popu mp., presiedinte.

Bibliografia.

BAILE LUI ERCULE

séu Scaldele dela Meedi'a, de dr. Alessandru Popoviciu. Pest'a, 1872.

Acésta carte (8° pag. 181) este dedicata de auctorulu ei:

„Inaltiei sale imperiale si regie-apostolice, arhiducelui principe de coróna si clironomu de tronu Rudolflu, Franciscu, Carolu, Iosifu, domnului domnu, patronu de arti si de sciintie, amórei si sperantiei tuturoru fideleloru popóra ale marelui imperiu austro-ungurescu, in profunda veneratiune si in celu mai deplinu omagiu, (cu pregratiósa permisiune) dedica acestu opu auctoriulu.“

La calcaiulu cartiei sunt adaose patru tabelle litografice, si adeca:

1. Câteva monete antice, aflate la baile lui Ercole.

2. Podulu lui Traianu.

3. Anticitati romane desgropate la baile lui Ercole.

4. Planulu topograficu alu bailoru lui Ercole.

Ne pare fórté réu, cà nu avuramu ocazione cá se anunciamu si noi multu mai de inainte acésta carte ce ne dá una lectura, pre càtu de folosítória, întocma pe atátu de placuta, Caus'a intardierei anunciului vene mai alesu dela indelungate absentari de acasa, prin care unele carti ni se amestecara cu altele mai vechi.

Affamu de bene a mai repetí inca si acestea:

Suntemu invitati de càtra administratiunea Monitorului comunei Vien'a a face locu anunciului séu de abonamentu in modestele colóne ale Transilvaniei. Suntemu urmatori acestei invitari. Cetatea capitala si de residentia a imperiului pe alu carei territoriu locuescu preste noue sute de mii de suflete, are multime de institutiuni d'in cele mai bune, multe d'in acélea (nu tóte) se potu aplica si ar trebui se se applice si infientiedie pe la tóte cetatile, inca si pe la oppidele provinciali, ba unele tocma si pe la comunele rurale, de ess. in ceea ce se tiene de regularitatea administratiuni, curatia, mesuri sanitarie, mesuri in contra pericoleloru de focu, securitatea publica, institute filantropice si de instructiune etc. etc.

CURSU DE PRACTIC'A GRADINARITULUI

si de economi'a casei. Compusu de Georgiu Vintila, absoluta de economi'a rurala si profesoriu suplentu la scólele reale si comerciale romane in Brasiovu. Editur'a auctorelui. Brasiovu, 1871.

ECONOMIA PENTRU SCÓLELE POPORALE.

Compusa de Teódor Rosiu, invetiatoriu la scóla

principale gr. cat. romana d'in Lapusiulu-ungurescu. Gherla, 1870. 52 pag. Pretiulu 35 cr. v. a.

ISTORIA TRANSILVANIEI

si a tiereloru d'in giuru pentru adulti si clasele gimnasiale superiori, de Beniaminu Popu, profesoriu la gimnasiulu completu d'in Blasiu. Blasiu, 1872. 80 pag. Pretiulu 50 cr.

MOLIÈRE. MISANTROPULU.

COMEDIA in cinci acte. (1666.) Traductiune noua de G. Sionu. Bucuresci, 1872. 100 pag. Pretiulu 1 leu 60 bani.

Cu acestu Nr. 24

„Transilvani'a“

fóli'a Asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu isi inchiaie anulu alu V-lea alu essistentiei sale si pasiesce inainte cu ajutoriulu lui Dumnedieu si cu incuvenintiarea adunarei generale dein Sabesiu, care se vede cá a fostu convinsa cá si antecessóriele sale, de marelá ~~adevaru~~ ~~co-~~ prinsu in sententi'a latina:

Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo.

Scrierile periodice de coprinsulu acesteia au de comunu acea sórte, cá se remana neobservate de multime, de vulgu, ar dice, Horatiu. La lectura cumu este si acésta a nóstra, afla gustu numáj ómeni de aceia carii sciu ce insemna a arunca fundamente solide si durabili pentru templulu scientielóru, pentru essistenti'a si onórea nationale. Fundamentele se arunca in pamentu, de aceea ochiulu nedeprensu neci cá le scie apretia. Cu càtu inse fundamentulu se arunca mai afundu si mai largu, cu càtu elu este construitu d'in materialu mai solidu, cu atátu edificiuulu va fi mai durabile.

Cu publicarea documenteloru istorice amu ajunsu pàna in secolulu alu 15-lea, séu pàna càtra finea vietiei imperatului Sigismundu; dara mai averu inca unu numeru fórté considerabile, de aceea ne vomu adopera se publicamu si pe anulu ce vene, càtu se póte mai multe.

Abonamentulu la „Transilvani'a“ este celu aratatu in frunte alaturea cu titlulu ei, si adeca pe 1 anu 2 fiorini pentru membrii asociatiunei, 3 fior. pentru nemembrii, éra afara d'in imperiu câte 1 galbinu d'in caus'a indoitului porto postale.

Banii de prenumeratiune se transmittu de-adreptulu la on. Comitetu alu asociatiunei transilvane in Sibiiu, sub ale carei auspicia esse fóli'a.

Summariulu anului 1872 se alatura la acestu Nr. d'in urma. Redactiunea.